

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

ZVEZEK 6. - LETNIK III.

1905

VSEBINA.

A. Aškerc: V kripti djakovske katedrale	161	Listek	186
Iv. Lah: Pan Tadeusz - Evgenij Ognjegin - Slavy Dcera - Krst pri Savici	162	Književnost: Slovenska Matica. — Venec slovanskih povestij. — Iv. Trnski: Iz slavenske rodbine. — VI. Dukat: Slike iz povijesti engleske književnosti. — Ter. Novákova: Jan Jilek. — Jaroslav Kamper: Bílá láska. — Leonid Andrejev: Rdeči smeh. — Dr. W. Nehring: Die slovenischen Volkslieder.	
Ivan Cankar: Študija o gledališču	168	Gledališče in glasba: Testament. — Martin Krpan. — M. Gorkij: Otroci solca. — Schiller in Slovenci. — Roberto Bracco: La piccola fonte. — Gabriele D'Annunzio: „La fiaccola sotto il moggio.“	
Borisov: Slutnja	170	Umetnost: Prešernov spomenik. — Ivan Zajec.	
Ing. chem. J. Turk: Naš vsakdanji kruh	171	Raznoterosti: Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev. — Obljubiti - obljubovati - obljubljeni - obetati.	
Jos. Rusin: Pod večer	174	Naše slike: Vastagh: Slavonska pastirica. (Umet. priloga). — K. Zeschko: Na jadranski obali. (Umet. priloga). — L. W. Arndt: Pred viharjem kraj Dubrovnika. — Svitoslav Peruzzi: Portretna študija. — H. Charlemont: Motiva iz Istre. — Ivanka Kobilčeva: Bošnjak. — H. Charlemont: Tihožitje. — J. J. Strossmayer. — Jos. Vrbanija: Tolažnica v zadnjem boju. — M. Ade: V japonskem gledališču. — Japonski motiv.	
Demeter: Narodna pesem	174		
Dr. Ivo Šorli: Plameni	175		
Spitignjev: Pomladi	179		
G.: † Josip Juraj Strossmayer	179		
S. Gregorčič: Ob smrti velikega vladike Jos. Jur. Strossmayerja	181		
Fr. Govékar: Nad prepadom	181		
E. Gangl: Gledališče v Idriji	184		
Borisov: V gostilni	185		

Opomba: A. Aškercovo pesem smo ponatisnili iz „Spomen cvieča“ jugoslovanskih pisateljev, S. Gregorčičevo pa iz „Gorice“; gotovo ustrezamo s tem svojim naročnikom, čestilcem † biskupa J. J. Strossmayerja.

Slikarja napisov in lakirarja, dekoracijska, stavbena in pohištvena pleskarja.

Delavnica: Igriške ulice šte. 8.
Telefon 154.

Ustanovljeno 1842.

Brata Eberl

Ljubljana

Tovarna oljnatih barv, laka in firneža z električno gonilno silo.

Trgovina in pisarna: Miklošičeve (Francišškanske) ulice 6.

Ustanovljeno 1883.

Dobavitelj za c. kr. državne uradnike.

Odlikovano z zlato kolajno in častno diplomu na dunajski modni razstavi 1904.

A. REISNER

v Ljubljani Resljeva cesta 7
Komenskega cesta 18

krojaški zavod za civilne, vojaške in uradniške oprave.

Cene zmerne! Točna postrežba!

Velika zaloga najboljšega pristnega angleškega blaga.

Klobuke, cilindre, čepice in slamnike

v najnovejših faconah in velikih izberah priporoča

Ivan Soklič

založnik c. kr. avstr. državnih uradnikov.

v Ljubljani

Pod trančo št. 2 postaja elekt. žel.

Ne pozabite!

da se dobijo različni stroji, orodje, okovi, štedilniki, kotli za žganje in kuhinje, traverze, kompletne kuhinjske oprave, trombe in cevi najboljše in najceneje pri

Karol Kavšeka naslednikih
Schneider & Verovšek

Ljubljana, Dunajska cesta 16.

Slovenske cenike razpošilja zastoj in franko.

Slovenska pivovarna - AUERJEVI DEDIČI V LJUBLJANI - Wolfove ulice 12

Ustanovljeno leta 1854!

priporoča svoje izborno marčno in na bavorski način varjeno pivo. Tvrdba je bila leta 1904 v Parizu in Londonu z najvišjim darilom „Grand prix“, zlato kolajno in častno diplomu odlikovana.

Zaloga v Kranju, Idriji, Metliki, Kostanjevici, Mengšu, na Igu, v Litiji, Vačah, Pijavi gorici, Sodražici, Podpeči, Mokronogu, Dobrovi pri Ljubljani in Polhovem gradu na Kranjskem in v Gorici ter Podbrdu na Primorskem.

VASTAGH: SLAVONSKA PASTIRICA.

V KRIPTI DJAKOVSKKE KATEDRALE.

Anton Aškerc.

Skoz nizka okna plove solnčna luč
in šviga po podzemeljskem svetišči . . .
Kar gledal zgoraj si očaran prej —
krasot tu doli takšnih mi ne išči!

In vendar . . . mistični ta polumrak,
ta mir, tihota — ni to poezija?
In zdi se mi, da v krog čarobni svoj
duhov nevidnih truma me ovija.

In kaj je tamle? . . . Pod oltarjem tam
izkopal grob si sam si že za živa?
Tu torej, misliš, zlati rodoljub,
srce naj tvoje ti kedaj počiva?

Tu naj počiva srce tvoje kdaj?
Nad tabo pa ta božji dom tvoj krasni
ko mavzolej ponosen in častit
naj dvigal bi v azur neba se jasni . . .

In ljudstvo, ki si ljubil ga tako,
ko nihče drugi, sèm bi naj hodilo
h gomili tvoji skriti čestokrat
pa zate naj molilo bi, molilo!

Zvonovi pa visoko bi tam gor
lepo po tvoji peli domovini . . .
in srce tvoje spavalo sladko
tu doli v posvečeni bi globini . . .

Ne! ne! . . . Prevélíko, prevélíko
srce je tvoje in pa preogromno!
Kako imelo bi prostora tu?
Premajhno ti grobišče je, preskromno!

Premajhna zate je Hrvatska vsa;
za srce tvoje grob ni kameniti,
ne hladni, temni, tihi, mrtvi grob —
ne, večji, živ to grob bo moral biti!

V vesoljnega Slovanstva srcu — tam
kdaj srcu tvojemu prostora da se!
Tam živel boš, oživljal, grel, bodril
Slovane svoje ti na večne čase!

(Meseca julija 1886.)

PAN TADEUSZ - EVGENIJ ONJEGIN - SLAVY DCERA - KRST PRI SAVICI.

Ob stoletnici štirih slovanskih pesnikov. Spisal Ivan Lah.

Imena, ki smo jih napisali, so naslovi štirih največjih slovanskih epov iz prve polovice devetnajstega veka, torej iz dobe, ko je prodirala v človeško družbo misel svobode z največjo silo, ko je v probujajoči se romantiki tudi slovanski narod hotel pokazati svojo preteklost ter svojo narodno individualnost, ko je ustala vseslovanska misel iz tisočletnega svojega grobnega spanja, ter je odmeval glas o tem od Urala do Triglava in klical na dan iznova vesoljni slovanski narod. Ti epi kažejo jasno, kakšen odmev je dobil ta glas v različnih skupinah slovanskih, t. j. pri Poljakih, Rusih, Čehih in Slovencih. — Hrvatje so se takrat udajali bolj politiki ter niso imeli pesnika, ki bi mogel z večjim reprezentančnim delom iz iste dobe stati v isti vrsti z navedenimi epi. Na Srbskem in Bolgarskem so takrat začele pokati verige na uklenjenih slovanskih rokah, in tema, brez luči prosvete, ni mogla — razun narodnih junaških epov — roditi velikih del na polju umetne literature. Pesnik svobode — Malorus — Taras Ševčenko — pripada poznejši dobi.

Ob začetku tega stoletja smo obhajali stoletnice štirih pesnikov, ki so bili glasniki idej tedanjega časa vsak v svojem narodu, v njih epih pa se nam kažejo individualnosti velikih mojstrov — in če poiščemo povod in namen teh epov, dobimo obenem pogled v tedanje stanje in mišljenje dotičnega naroda ter vidimo pred seboj štiri največje pesniške velikane, kar jih je rodila doslej slovanska zemlja, spoznamo čustva in ideje, ki so jih rodile razmere njihovega naroda.

Pesniki, ki smo jih omenili, so se rodili takole: Čeh Jan Kollar 1793. l., Poljak Adam Mickiewicz 1798., Rus Aleksander Sergejevič Puškin 1799. (pet mesecev po Mickievcu), Prešeren 1800. Njihova glavna dela pa so zopet v čudni časovni zvezi, dasi je popolnoma neodvisno drugo od drugega: Kollarjeva „Slavy dcera“ je izšla (popolna) 1832. l., Puškinov „Evgenij Onjegin“ 1832. l., Mickiewiczev „Pan Tadeusz“ l. 1834., Prešernov „Krst pri Savici“ l. 1836. Potrebno je torej, da se spomni „Slovan“ ob stoletnici slavne slovanske četvorice,

da spoznamo njih dela ter da vidimo, kaj je rodila omlajena slovanska zemlja hkratu na štirih slovanskih straneh. Radi govorimo o Slovanstvu, a spoznavamo se malo prav tam, kjer bi se morali najbolj poznati, v slovanski umetnosti, ki je živ odsvit slovanske duše. Mnogokrat se čuje primerjati Prešerna s Puškinom in z Mickiewiczem; gotovo pa je, da je v drugih slovanskih deželah Prešeren precej neznan pesnik. Res, da dr. Prešeren ni napisal mnogo knjig, a naša dolžnost je, povzdigniti ga v isto vrsto, kamor spada, ter pokazati drugim, česar sami ne pridejo iskat. Časovna zveza, pesniške osebnosti in tudi glavna dela teh štirih poetov silijo nas nehoté, potegniti med njimi paralelo in zanimivo bo spoznati ter presoditi, ali se more mali slovenski narod meriti s svojim pesnikom in z njegovim delom z velikimi milijonskimi bratskimi narodi!

Začnimo z Adamom Mickiewiczem!

Adam Mickiewicz se je rodil na sveti večer leta 1798. v Zaosju blizu Novogródka na Litvi. Njegov oče, Nikolaj, je bil posestnik malega gradu v Zaosju ter je bil obenem odvetnik. Mati Barbara je bila zelo pobožna žena, kar je imelo posebno v mladosti, pa tudi potem velik vpliv na pesnika. Takoj v prvem spevu „Pana Tadeusza“ nahajamo spomin na to. Pesnik pripoveduje, kako ga je Mati božja rešila smrti ter ga je mati peljala na božjo pot k podobi „najswientszej Panny“ „podziękować (zahvalit se) Bogu“. Po materi je torej dobil tudi Mickiewicz — kakor navadno — svojo občutljivo, do vzetno pesniško dušo, saj pravi n. pr. tudi Goethe, da ima po materi „die Lust zu fabulieren“. L. 1801. se je preselila rodovina, v kateri je bil Adam drugi sin, v mestoce Novogródek s krasno okolico. Tudi to je bilo velikanskega pomena za pesnika in za njegovo veliko delo, saj vpliva narava na človeka vedno s posebno močjo. Tu je gledal deček kraje svoje domovine, ki jih je pozneje tako krasno opisal v „Panu Tadeuszu“. Našli pa bomo ta vpliv prirode pri vseh štirih pesnikih.

V Novogródku so imeli Benediktinci šolo; vanjo je vstopil tudi Mickiewicz. Tam je doživel pesnik za Poljsko tako važno leto 1812. Odkar

je Napoleonov duh pretresal Evropo, odkar so začeli padati zastareli prestoli, je prešinjala Poljake nova nada na nekdanjo poljsko slavo; upali so z Napoleonovo pomočjo zopet združiti vso Poljsko. Zasledovali so vse gibanje v Evropi z nervoznimi upi in poljska družba je bila napolnjena z revolucionarnim duhom, obenem pa vsa vneta za Napoleona. In Napoleon je bil znal izrabiti vladajoči duh med Poljaki ter je Poljakom obljubil vse. Prav Poljaki so mogli na svojem tedanjem stališču vezati roke dvema najsilnejšima sovražnikoma, ki sta takrat sploh mogla stopiti še Napoleonu na noge, t. j. Rusom in Prusom. L. 1812. je doživel Mickiewicz dva za njegovo življenje in delo važna dogodka: umrl mu je oče in mesec potem je videl veliko Napoleonovo armado, ki se je v glavni moči valila preko Poljske k Vilni. Mnogoštevilne čete poljskih legionarjev so šle z Napoleonom v boj proti svojemu najhujšemu sovražniku, proti Rusiji. Vso Poljsko je navdala nova velika, prelestna nada, — nihče ni slutil, da je tako blizu — razočaranje. Mladi Mickiewicz tega razburjenega časa v svoji mladosti ni pozabil nikdar in spomini na to so prišli na dan nehote v njegovem največjem delu. Imel je pač priliko, videti vso vnemo in navdušenje tedanje poljske družbe, videl je njih nade, slišal njih politikovanje, čutil z njimi kipečo ljubezen do nesrečne domovine in do njene stare slave, obenem pa je gojil plameneče sovraštvo do vseh tistih, ki so se doteknili svetinj domovine, ki so jej vzeli svobodo ter si jo razdelili . . . Videl je pesnik to pomlad naroda, ki je nosila seboj toliko cvetja in toliko nad.

„Bitva! Kje? V kateri strani? vprašujejo mladeniči,
grabijo orožje; ženske dvigajo roke k nebesom,
vsi gotovi zmage kličejo s solzami:

„Bog je z Napoleonom, Napoleon je z nami!“ — —

„O vesna, kdo te je videl takrat v našem kraju?

Nepozabna vesna vojne, vesna setve,

o vesna, kdo te je videl, kako si bila cvetoča,

v cvetju, travah in ljudeh bliščeča . . .

Jaz sem te videl. — — — Rojen v nesreči,

sem imel samo eno tako vesno v mladem življenju.“

(P. T. XI. 66. i. d.)

Že čez nekaj mesecev pa je imel deček priliko, videti uničeno Napoleonovo armado in ubite poljske nade!

L. 1815 je dovršil Mickiewicz gimnazijo ter je odšel v Vilno, kjer je bila takrat slavna poljska univerza. Študiral je filologijo. Poljska mladina je bila takrat prenapolnjena svobodomiselnih idej. Napoleon, up Poljakov, je bil na Sveti Heleni, in Poljaki so videli, da so prepuščeni sami sebi, ako hočejo dvigniti staro Poljsko. Mickiewicz je

stal takrat še pod vplivom svoje prve vzgoje, zato je učil svoje kolege čednosti in dela. No, tudi on je skoraj prešel v drug ekstrem, tako da so pozneje pobožne tetke in starke, ki so prišle ž njim v dotiko, molile zanj, za brezverca. Izpremenilo se je hitro vse! Naturalistični in ateistični nazori so kmalu začeli polniti obupano mlado Poljsko, in zdelo se je, da je neizpremenljiva usoda, ki je padla na nekdanj tako junaški narod. Nikjer ni bilo upanja rešitve, in vse je moralo bežati v tujino, kar je bilo količkaj sumljivo, revolucionarno . . . Vztrajni Mieckiewicz pa je vkljub oviranj dovršil v štirih letih svoje študije ter šel za profesorja v Kovno. Tu je izdal svoje prve pesmi, balade in romance, ki so napolnile vso Poljsko z občudovanjem. Na gimnaziji se je tudi marljivo bavil s klasiki, s prevodi tujih velikih pesnikov ter s starejšimi poljskimi pesniki. Literatura poljska je bila že takrat velika, poljski dvori so imeli dvorne pesnike, slovstvo se je ponašalo še s slavnimi imeni, medtem ko moremo pri drugih Slovanih govoriti jedva o pravem početku literature v tedanjem času. Literatura poljska je imela že svojo prvo cvetno dobo za seboj, a stih Mickiewicza so presegali po svoji lepoti vse, kar se je napisalo dotlej. Pa že l. 1822. je ostavil Mickiewicz Kovno in svojo profesuro ter se vrnil v nemirno Vilno, med svoje prijatelje. V Vilni je vrelo vedno bolj. Kurator vseučilišča, Adam Czartorijski, je gojil vsepoljski duh, in ogorčena mladina se je zbirala od vseh strani. Anarhisti in revolucionarji so napolnili Poljsko. Previdni možje so začeli pogajanja z Rusijo, da bi jim ne razdelili knježevine Varšavske, a že l. 1813. je bil poznanjski del izročen Prusiji v ponemčevanje.

Velik udarec je bil to za Poljake. Ves ta čas do l. 1830., ko je izbruhnila revolucija, je napolnjen z boji političnih strank in s pripravami na občno ustajo, ki pa je le iznova ponižala viteško-ponosni narod.

Mickiewicz ni bil politik, a živo je čutil globoko ponižanje svoje domovine. Rusi so poslali v Vilno zaradi vednih nemirov strogo policijo, ki je razpodila vse, kar je bilo revolucionarnega ter je razpršila sumljive ljudi po odročnih ruskih mestih.

Ista usoda je zadela tudi svobodoljubnega Mickiewicza l. 1824. je moral zapustiti svojo ljubljeno Litvo ter oditi v Rusijo. Bil je nekaj časa v Moskvi, potem v Odesi in v Peterburgu. Tu se je seznanil z njemu skoraj enakim, pet mesecev mlajšim pesnikom Puškinom. Nezaupnost Rusa napram Poljaku in nasprotno pa ni dopustila, da bi bila največja slovanska pesnika sklenila tisto

W. LEO ARNDT: PRED VIHARJEM KRAJ DUBROVNIKA.

bratsko zvezo, ki sta jo gojila na Nemškem Goethe in Schiller. Gotovo bi bilo to velikanskega pomena za oba pesnika in za literaturo poljsko in rusko. Nasprotstvo je bilo vendar toliko, da ni prišlo med njima glede umetnosti do nikakih intimnejših zvez, dasi sta si bila prijatelja. Pozneje, ko je Mickiewicz v svojem delu „Zdiady“ pokazal vse svoje sovraštvo do „Moskalov“, je tožil Puškin, da je proti njim obrnil svojo ost mož, ki je včasih živel z njimi prijateljsko. Toda Mickiewicz je imel tam težko stališče. Imel je dostop v višje kroge, a tam je moral mirno poslušati, ko je hlapčevska, narodu odtujena ruska inteligenca govorila sila poniževalno o njegovem poljskem narodu. Zabranjeno mu je bilo potegniti se vsaj z eno besedo za rojake, kajti sovraštvo v Rusiji je bilo tako, da bi ga bil izdal celó prijatelj, in Sibirija bi bila pač neizogibna. Tej svoji skriti boli je dal Mickiewicz duška v svojih „Dziadych“. Delo je bil začel že v Kovnu. Hotel je spisati nekako tetralogijo, toda delo je ostalo nedovršeno, pesnik sam pa ga je imel za najboljšo. Tu je izrazil Mickiewicz vsa svoja čustva, svojo ljubezen do Maryle in svoje nesrečne domovine. Iz časa bivanja v Rusiji so tudi „Krimski sonetje“ in ep „Konrad Wallenrod“. (1827.) Globoka domovinska ljubezen in ponos na staro slavo in junaštvo poljsko preveva vse delo. V krasnih heksametrih je opisan junaški boj junaka Poljaka, ki se skriva pod nemškim imenom Konrad Wallenrod. L. 1829. si je izprosil Mickiewicz dovoljenje, da sme „jehat za granico“. Tam zunaj v svetu je sijalo solnce svobode, v Rusiji pa je bilo suženjstvo in klečeplaztvo! Ker ni bil posebno zaznamovan, je dobil dovoljenje, in zapustil je Rusijo z željo, ki se mu je izpolnila, da bi je ne videl nikdar več. Šel je v Nemčijo, posetil je Goetheja, in potem potoval čez Švico v Italijo, v Rim. Tu je našel svetišče svojemu geniju; v središču lepih umetnosti se je čutil umetnik doma. V Rimu se je navzel onega mirnega klasičnega duha, ki je povzdignil „Pana Tadeusza“ na stopnjo popolnosti, da se danes to delo primerja Homerjevi „Iliadi“. Že na svoji poti je Mickiewicz srečal poljske emigrante, v Rimu pa so ga rojaki z veseljem sprejeli v svojo družbo.

Prišel je v družino poljskega plemenitaša, čegar hči je pesnika spominjala na nekdanjo Marylo, — ki jo je bil ljubil pesnik iz svojih mladih let, a ki se je lahkomišljeno omožila z drugim. V dneh te svoje srčne nesreče je bil Mickiewicz v položaju kakor Goethejev Werther. Tudi na samomor je mislil, a to ga je privedlo le do nove, močnejše delavnosti.

Ni čuda torej, da je prišlo kmalu do intimnejših zvez s plemenito Poljakinjo, ki je bila tudi po srcu plemenita ter je oboževala Mickiewicza kot pesnika . . . No, oče je bil previden, kajti Mickiewicz je bil brez vsega. Nesrečni pesnik je torej nesrečen zapustil Rim! Pozneje je poslal svoji prijateljici proizvod „Pana Tadeusza“, kjer je podčrtal ona mesta, ki se tičejo nje in njenega očeta.

L. 1830. je počila na Poljskem ustaja, ki se je Mickiewicz osebno ni udeležil; l. 1831. je bival pač nekaj časa na Poznanjskem, a ko se je obrnila bojna sreča na zlo, je šel s poljskimi emigranti v Pariz, kjer je ostal stalno. Tu je s svojimi prijatelji doživel trenutek, ko so novi neštevilni begunci prinesli novico v Pariz, da je Kosciuszko zaklical: „Finis Poloniae!“ (Konec Poljske.) Že v tem času je javil Mickiewicz v pismih prijateljem, da namerava spisati epsko pesem v obliki Goethejevega epa „Hermann und Dorothea“. Kakor so emigranti ob francoski revoluciji vzbudili v Goetheju idejo za njegovo delo, tako se je rodila misel Mickiewiczu. Iz tega povoda se je imelo roditi največje in najkrasnejše delo. V tem času, ko je bila izgubljena poslednja poljska nada, je gledal pesnik tisto krasno pomlad z l. 1812. Tako se je zlilo v eno vse, kar je v njem odmevalo že od mladosti, ga napolnilo tekom let ter mu v tej dobi obogatilo dušo in srce. Dve leti pozneje je izšel „Pan Tadeusz“.

Isto leto (1834) se je Mickiewicz oženil s Celino Szymanowsko ter si opomogel iz revščine. Imel je dva sina. L. 1839. je šel za kratek čas v Švico, kjer je bil nekaj časa profesor na akademiji v Lozanni, od tu pa ga je poklical francoski svet na pariško univerzo na stolico za slovansko literaturo. V Parizu je ostal štiri leta. Med vednimi političnimi boji, ki so jih imeli ondi poljski emigranti, pa je prešel zbegani pesnik končno v religiozni mysticizem, ki je bil reakcija proti svobodomiselnim nazorom prejšnjih let. L. 1844. je bil vsled intrig celó odslovljen in odslej pesnik nesrečne Poljske, ki se ni mogla po udarcih l. 1831. in l. 1836. oddahniti več, ni hodil po rožah. Živel je celo v pomanjkanju. Razmere in obup nad tem, da vidi že docela propalo Poljsko, poleg tega pa napake političnih strank so pesnika čisto uklonile. V njem ni bilo več nekdanjega visokega poleta in v nedovršeni „Dziadych“ se vidi, kako je pesnik bolj in bolj padal v mysticizem. L. 1855. je bil v političnih stvareh poslan od franc. vlade v Carigrad, kar si je bil zelo zaželel. A šel je tja — umret. Daleč od ljubljene Litve je umrl nje in Slovanstva naj-

večji poet. Prepeljan je bil v Francijo in tam pokopan. L. 1890. so prepeljali truplo v kraljevsko grobovnicu na Vavel. Hvaležna domovina mu je postavila mnogo spomenikov, lani oktobra pa so mu odkrili krasen spomenik tudi v Lvovu. In izpolnilo se je, kar je želel pesnik, ki poje:

„Da bi kdaj doživel to uteho,
da bi knjige te pod vsako streho
prišle; da si vsak jih v roke vzame
knjige proste, kakor pesmi same . . .“

„Maciecz Polska“ je izdala njegovega „Pana Tadeusza“ tako ceno, da je danes resnično lahko pod vsako streho. Vsa njegova dela pa so zbrana v 12 knjigah. Ljubezen do domovine in domotožje je vzbudilo v njem orjaško pesem in krasno začenja epov prvi spev:

„Litva, domovina moja, ti si kakor zdravje,
da te ceniti zna, te moral je izgubiti.
Lepoto tvojo v celi podobi vidim in opisujem
in toži se mi po tebi!“

Vsebina epa je zajeta iz gibanja l. 1810—1812. Povest tvori spor med plemenitima rodovinama Soplicov in Horeskov za neki grad. Dedič, pan Tadeusz, se vrne domov na očetovo domovanje ter začne gospodariti. Čudovito krasno je tu opisovanje prirode. Tadeusz vidi hčer svojega nasprotnika, Zofijo. Pravda traja 20 let in se pod novim gospodarjem nadaljuje. Tu opisuje pesnik vso tedanjo poljsko družbo, politikovanje, mišljenje v vseh različnih slojih, vse prednosti, a tudi napake svojega naroda. Tu so mesta visoka, kot jih je diktirala največja domovinska ljubezen, pa tudi mesta, ki se iz njih pozna, da je pesnik mislil prvotno pisati idilo po vzorcu epa „Hermann und Dorothea“. Ves politični položaj vidimo, zdi se, da slišimo šumenje naroda in življenje vznemirjenih množic, vmes pa pride prihod Napoleona, in vidimo velikansko vojsko valiti se preko poljske zemlje. Ljudje hite gledat junake, vse trepeče v veselju in nadeji, da pobije Napoleon Ruse. In konec je svatba Tadeusza z Zofijo, domači spor se pomiri in na svatbi:

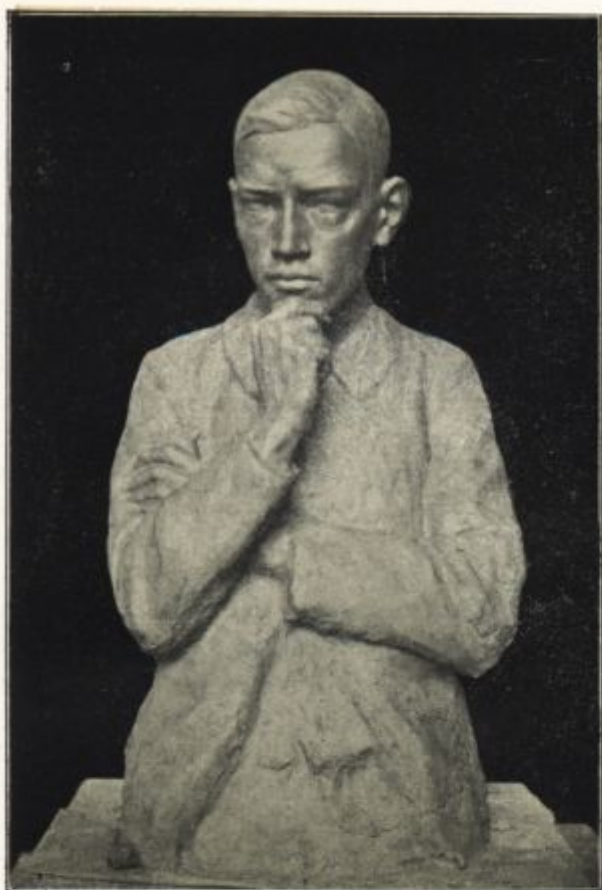
„szlachta ciągle pije i „vivati“ wznosi
Napoleona, Wodzów, Tadeusza, Zosi . . .“

Iz vsega epa zveni krasni akord, ideja pesmi, kontrast prepiru, krasni: „Kochajmy się!“ (ljubimo se). Delo ima 12 spevov, vsak spev 800—1000 verzov, edino delo, ki je prišlo do slovesa, da se lahko postavi v isto vrsto z Iliado.

Ozadje tvori vsa zadnja doba, najžalostnejša v zgodovini Poljske. 1795 je bila zadnja delitev onemogle poljske države. Zdaj so začutili Poljaki, kaj so bili izgubili . . . Izgubili so domovino in svobodo. Ponosne svobodne Poljske ni bilo več. Imela je kralje, imela je slavne vojske — zdaj je bila pod tujimi vladarji. Posegli so po nji, razdelili si jo in nikogar ni bilo, ki bi bil mogel reči: ne. Naenkrat je zasijal nov up. Zbrali so se poljski legionari ter šli pomagat Napoleonu. Že leta 1797. so pomagali Napoleonu v Italiji ter ga spremljali pod poveljstvom Dąbrowskega in Kniazewicza v vse bitke v Italiji, Nemčiji in Španiji. Služili so Napoleonu, meneč, da služijo svoji domovini. Napoleon dolgo ni mislil na Poljake; l. 1806. pa se jih je spomnil in jim je dal besedo, da jim dvigne staro poljsko državo. 1807. l. je bila res združena kneževina Varšavska. Velikansko veselje je zavladalo, ko je počil glas, da gre Napoleon nad Rusijo. Napoleon se je zanašal na Poljake ter je napovedal „vojno poljsko“, ko je stopila njegova vojska na litvanska tla. 70.000 Poljakov je šlo pod hrabrim Poniatowskim in Dąbrowskim čez Niemen. Pri Soplici so se zbrali generali in to je bil povod, da sta se družini pomirili. Važni trenutek je pokazal potrebo sloge in zedinjenja. Ves ta strah, nadeje, življenje, gibanje naroda vidimo v „Panu Tadeuszu“, gospodo, šlahoto, kmete, življenje po dvoranah in palačah, po kočah in selih, pri delu, pri zabavi, v skrbi in tugi, v žalosti in na svatbi v radosti. Zemljo in nebo poljsko vidiš, kraje, polje, cvetje, gozde in drevje vse, vse, da Poljak, ki ljubi svojo zemljo in nje slavo, vzplamti in spozna, da „nie-masz nic nad ziemię ojczystą“.

Mickiewicz je bil Poljak, ki je živel z dušo in telesom v stari slavi. Pokazati je hotel poljsko silo, da bi budil zavest in nado na slavno bodočnost, ki leži v rokah združenega naroda. Zato je treba opustiti razprtije, da zazveni po vsej Poljski: Ljubimo se! Tako je v epu z važnim zgodovinskim momentom združena najvišja ideja naroda — in v tem leži velika vrednost dela.

Osebe so vzete iz pesnikovega življenja. Junak je mutatis mutandis pesnik sam s svojimi idejami. Živeč v tujini, stavi si idealno pred oči srečo junaka, ki se vrne v domovino in se pripravlja na boj zanjo. Zofija je idealizirana Maryla v osebi poljske plemkinje, pa tudi druge osebe so bile vzete iz znancev pesnikovih. (Dalje prih.)

SVITOSLAV PERUZZI:
PORTRETNA ŠTUDIJA.

ŠTUDIJA V GLEDIŠČU.

Spisal Ivan Cankar.

Zareč nedeljski popoldan. Vse dvorišče, s peskom posuto in visoko ograjeno, je bilo še v solncu. Zadaj na verandi, za stopnico višji od dvorišča, so se gnetli ljudje v soparni senci. Vse mize so bile tam zasedene; kmalu pa so se polnile tudi dolge vrste miz na dvorišču. Večji del občinstva so bile ženske; delavke in služkinje. Kljub vročini so bili vsi obrazi veseli in polni življenja. Žarko so se svetile neokusne pisane bluze, svetile so se velike umetne rože na staromodnih klobukih. Tudi otrok je bilo veliko; kričali so in se podili med mizami. Natakariji v obnošenih, mastnih suknhah, z umazanimi ovrtniki in umazanimi servijetami so begali od mize do mize, potni, zasopli.

V ozadju dvorišča je stal dolg in ozek oder, skoraj meter visok, s sivo platneno streho pokrit in brez zastora. Na tleh je ležala zaprašena, na robéh razcefrana preproga; če je stopil igralec s

težkim korakom, če je pokleknil v strastni ljubezni, ali če se je zgrudil ubit, se je vzdignil iz nje oblak prahu. Ob odru je stala lesena koliba, velikemu vaškemu stranišču podobna. Na vegastih durih je bil nabit papir in na papirju je bilo zapisano: „Garderoba za igralce“. Na odru ob kulisih je slonel zelo malomarno mlad fant v posvalkani obleki in zelo predrznim, pobalinskim obrazom; v roki je držal zvonec, pred njim na tleh je ležala harmonika. Duri v garderobo so se odpirale in zapirale: prikazala se je debela ženska v rdeči obleki, z razgaljenim vratom in in napudranim obrazom. Za njeno ramo se je vzdignil koščen moški obraz, zlovoljen in zaspan.

Fant je pozvonil. Izza mize na verandi se se je vzdignil plečat človek v starikastem fraku; premeril je dvorišče z dolgimi koraki, ozrl se je po mizah in je poskočil na oder. Po izpitem, sivkasto bledem obrazu, po frizuri in po sladko prijaznem pogledu je bil podoben brezposelnemu

natakarju. Levo roko je položil na prsa, desno je pritisnil ob hlačni rob in se je poklonil globoko, tako da je pokazal plešo. Brez besed. Nato se je okrenil, šel je z umerjenim korakom in resnim obrazom preko odra in se je napolil v garderobo. Bil je pač direktor. Fant je pogledal za njim, nasmejal se je pobalinsko in je pozvonil vdruhič. Takoj se je odprla garderoba nastežaj in prikazali so se ljudje, čudno oblečeni — v pisane cunje, kakor jih prodajajo starinarji za predpust. Na ženskah se je vse bliščalo od pisanih trakov, rudečih bluz in predpasnikov, od zlatih ovratnic in zapestnic; moški so imeli majhne klobučke z velikanskimi peresi, telovnike s srebrnimi gumbi, zelene suknjice, petelinje hlače, naga kolena in zelene nogavice. Občinstvo je uganilo takoj, da je to kmečka nošnja in veselo, odkritosrčno ploskanje se je razlegalo po dvorišču od ograje do ograje. Že so se gnetli na cesti ljudje, fantje so plezali na ograjo in so strmeli z velikimi radovednimi očmi.

Najprej tragedija. Nikjer ni ohranjena stara grška tradicija tako natanko kakor na predmestnih odrih, na tistih zapuščenih vrtilih in dvoriščih, kjer si je bila postavila narodna umetnost svoj šator. Žalost najprej in potem tolažba, veselje in ples. Tako si oddahne prestrašeno srce, dobi opore za klaverno sedanjost in upanje v prihodnost.

Kolikor se spominjam, je bila tista tragična pantomima zelo viharna, polna globokih konfliktov, krvavih spletk in pretresljivih katastrof. Zdelo se mi je, da je stvar vse preveč krvoločna in da bi Hamlet ne bil zadovoljen z njo. Toda spoznal sem kmalu svojo zmoto in ves osramočen sem se zavedal svojega pokvarjenega okusa. „Bolehav sem od trudnobledih misli.“ Zakaj občinstvo je ploskalo, žareli so obrazi, od tragičnega sočutja so bile solzne strmeče oči.

Nastopili so v tragediji različni ljudje: tihotapci, divji lovci, žendarmi, kmetje, nastopil je celo neki vitez ali kaj, s svojim spremstvom. Najbolj pošteni in ljubezni občinstva vredni so bili seveda tihotapci in divji lovci. Poglavar tihotapcev je bil, kakor drugače ne more biti že izza Karla Moora časov, mlad in lep fant, ki ga je bilo življenja neprijazno valovje vrglo na prod. In zaljubljen je bil. Srečno, kakor tudi ne more biti drugače. To se je videlo takoj v prvem prizoru. Ampak avtor se ni ukvarjal veliko z ljubeznijo; objem, poljub in takoj so pričeli streljati. Ne vem več natanko, zakaj. Nekdo se je zgrudil in so ga odnesli. Nato se je vrnil iz garderobe, oblečen kakor žendarm; to se pravi, na dolgi

suknji je imel svetle gumbе, še večje pero na klobuku, na rami pa puško. In streljali so dalje. Oče je streljal na hčerko, poglavar na očeta, žendarmi na poglavarja, tihotapci na žendarme in vitez s svojim spremstvom na vse ostale. Lep in pretresljiv je bil konec. Vse mrtvo, tiho. Sredi odra, med mnogimi trupli, leži poglavar, smrtno ranjen. Črni kodri pokrivajo blede čelo, desnica se krčevito oklepa puške, levica pa počiva na rami — nje! Ona kleči pred njim, globoko sklonjena, bujni, svetli lasje ji lijó na rame, na prsi. Tudi ona je bleda. „Še en poljub, moj dragi — a ne v slovo!“ In ko pada njegova glava, ko umirajo njegove velike oči, poseže njena roka za bluzo, vzame svetlo podalce in —

No, kaj bi pravil; genljivo je bilo! Navdušeni vzkliki, burno ploskanje, solze v marsikaterih očeh. Ljudje v pisanih oblekah, ležeči vse križem po odru, so nenadoma vstali, stopili so v vrsto in so se poklonili. Tudi poglavar je vstal in se je poklonil s trudnim nasmeškom. Nato so se napolili v garderobo, zasopli, potni, neblago dišeči. Fant je sédel na stopnice ob odru, vzel je harmoniko in je zagodel. Od mize do mize je hodila debela, neuljudna ženska z bradavico na nosu in je pobirala novce.

Nato humor. Prikazal se je na odru direktor sam v visokem belem cilindru, haveloku in svetlih kariranih hlačah. Za njim je prišel harlekin v zelo širokem, belem in in rdečepikastem dominu. Gospodar in hlapec. Harlekin je bil namreč hlapec. Prileten je že bil, skoraj sključen, z neumnim, vsakdanjim obrazom in s plahimi, vodenimi očmi. Od začetka sem mislil, da ni nič smešnega na tem človeku; pa sem se motil, zakaj komaj je stopil na oder, se je razlegel glasen krohot od ograje do ograje. In smejal se je tudi harlekin sam; tisti ubogi, neumni, z moko na debelo potreseni obraz se je režal široko in tiste vodene oči so buljile v občinstvo pol plaho in pol zadovoljno. Komaj se je zasmel, se ozrl, mu je priletela krepka klofuta; sklonil je glavo in se je režal dalje, oči so gledale prav tako plaho in zadovoljno. Spet klofuta. Gromko ploskanje, viharen krohot. Smehljaj se je celó direktor sam in in je udaril tretjokrat. Na vsak način je bil to jako dober harlekin. Komedija se je šele pričela. Harlekin je nosil gospodarjev fotografični aparat; gospodar bi rad fotografiral; harlekin pa nikakor ni mogel postaviti palic, zmirom mu je spodletelo in aparat je ležal na tleh. To je bila komedija. Tleskalo je neprestano, padalo, tleskalo. Ne vem, kako se je stvar končala, ali toliko je gotovo, da je bilo vse lepo in kratkočasno. Še med

kulisami, ko se je napravljal z odra, je dobil harlekin klobuto in se je opotekel v garderobo. Direktor se je s prijaznim nasmeškom poklonil ter se napotil za njim. Fant je zagodel.

To je bil humor, za nazadnje pa je bilo treba še naslade. Široko se je zarežal fant ob odru, bolj nego kdaj je bil pobalinski njegov obraz. Sedel je na stopnicah in je godel razposajeno poskočnico.

Napol so se odprle duri garderobe in pristopicala, priskakljala je je drobna suhotna ženka. Oblečena je bila v zelo kratko, pisano, čipkasto krilce, vrat je bil globoko razgaljen, tudi roke so bile gole; na drobni glavi se je vzdigala velikanska frizura. Obraz je bil majhen suh, na debelo našminkan in z moko potresen; obrvi so bile pobarvane, karminasto pobarvane so bile tudi tanke ustnice. Stopicala je, skakljala in priskakljala na oder. Na verandi so moški vstali, zleknili so vratove in se muzali zadovoljno. Ženska se je poklonila nalahko, brcnila je z nogo in je pritisnila roke na prsa. To je bilo zelo lepo. Ali ko se je poklonila, so se pokazale ostre kosti pod vratom, pokazale so se tudi žile na rokah; rdeča komolca sta bila jako špičasta in nič manj špičaste niso bile rame. Veselo je zagodel fant in ženska je vzdignila noge. Kaj bi rekel? Prijetno so plavale roke po zraku, noge so bile tu, tam, prevračale so se čudovito in so brcale, da je bilo človeka sram. Pobalin je naposled prenehal in v tistem hipu je stala ženska mirno sredi odra, noge nekoliko krive, zasopla in potna; solnce je prav tedaj prisijalo preko strehe in ji je sijalo na suhi obraz; tenek curek potu ji je tekel preko lica in se je mešal s šminko in pudrom. Nasmehnila se je in tedaj se je pokazalo, da v zgornji čeljusti ni imela vseh zob. Moški so ploskali z debelimi rokami in ženska se je poklonila, na karminaste ustnice je pritisnila prste in razprostrla roké. Fant je zagodel . .

Solnce je žgalo in zatohlo je bilo na dvo-rišču kakor v zakajeni kavarni. Natarji so sopli naglas; pot jim je lil od čela. Obrazi so goreli

od vročine, od pijanosti in od razkošja. Pobalinski se je režal fant na stopnicah in je godel neprestano; ženska je plesala . . .

Kako je bilo dalje, ne vem. Najbrž zmirom spet od začetka: tragedija, gluma, ples . . . Še od daleč sem slišal navdušeno gromko ploskanje in vesele vzklike.

Šel sem po široki cesti in sem prišel do majhnega, zaprašenega parka z nizkim, od solnca ožganim drevjem. Ob parku je bil nasut, Bog vedi čemu, velik kup ilovice okoli kupa se je gnetlo veliko število otrok. „Kaj pa je, fant?“ — „Teater!“ mi odgovori bosonožec, pogleda me komaj postrani in strmi izbuljenimi očmi na oder. Oder je bil namreč tisti kup ilovice. Tam je stalo troje fantov, kuštravih pobalinov z bosimi, umazanimi nogami in hlačami do kolen. Lesene meče so imeli v rokah in so si stali nasproti z razgretimi obrazi in bleščečimi očmi. Enemu izmed njih je curljal od čela tanek rdeč curek; ni se obrisal in najbrž tudi čutil ni. Iluzija, samoprevara se je umikala resnični strasti, na odru in pod njim. Dogovorjeni program je bil pozabljen, kri je bušila v glavo, oči so vzplamtele. „Udari! Bij!“ . . .

Da, to je bila resnica, to je bila strast, je bila življenje! Ne tisto otročje, pomehkuženo igrakanje s strastjo, ne tista zlagana vzburjenost, ki se izpremeni naposled v sladko razpoložnost: „Saj ni nič!“ Krv dajte, resnične krvi! . . .

O ti pomehkuženi čas! Kje ste že gladijatorji? Zatajevati je treba žival, ki bi tako rada grizla; tako rada bi pila kri in limonade ji dajejo! Samo še v naši nedolžni mladini, samo še v nepokvarjenem srcu našega preprostega naroda živi natura in resnica. O, učite se od njih, da ni sramota sneti masko z obraza, usehlega od poželenja, in duhati vročo kri. „Bodite kakor otroci!“

Šel sem dalje in na misel mi je prišel Maeterlinck. Bog vedi, zakaj ravno Maeterlinck, ampak tako mi je bilo, da bi se zasmejal naglas.

Z lepim in koristnim naukom v srcu sem šel po svojih potih.

SLUTNJA.

Borisov.

Zvezde večerne gorijo,
morje pokojno spi;
meni, le meni zaspali
danes mogoče ni.

Plavajo misli nemirne
v daljno mi severno stran;
polje leži tam mirno
v krilu polnočnih sanj.

Morda po polju kdo drugi
zdaj izprehaja se ž njo,
in prisege njegove
njeno poslušna uho . . .

NAŠ VSAKDANJI KRUH.

Spisal ing. chem. Jakob Turk.

kuhinji se človeška hrana tokorekoč predprebavi. Predprebava se zaključí z razkosanjem hrane z žlico, nožem in vilicami, preden jo nesemo k ustom. Ko je pa hrana v ustih, tedaj se začne prebava v pravem ali ožjem smislu.

In kaj je prebava?

Prebava je skupen pojem za vse potrebne izpremembe, ki se jim morajo podvreči v prebavju hranilne snovi, da so sposobne, vstopiti v krvni obtok. Človeško telo si namreč osvaja le take snovi, ki so v prebavnih sokih raztoplene ali pa v prebavnih sokih tako razdeljene, da njih svojstvenost ne pride do veljave in se vsled tega v razstopilih zadržavajo kakor raztopljene snovi. V prebavnih sokih netopljive snovi se morajo torej izpremeniti v topljive ali pa morajo preiti v emulzijo, da jih more telo vsrkati.

Prebava se vrši na vsej črti prebavja, začne se torej v ustih, se nadaljuje v želodcu in završi v črevesju. Ustnici sprejemata hrano, črevo pa izločuje neprebavne in neprebavljive dele hrane iz človeškega telesa.

V usta došla hrana se različno izpreminja. Predvsem se v ustih hrana razveči in premelje v male kosce ter prepoji s slino, ki se v času, ko jemo, kar curkoma cedi iz ustnih žlez. Poleg tega pa se v ustih spravi hrana tudi na primerno stopinjo toplote, ker usta niso tako močno občutljiva napram previsoki in prenizki toplini, kakor pa želodec in drugi prebavni organi. — Poleg čisto mehaniških izprememb hrane v ustih se tu znaten del hrane tudi kemično prebavlja. Slina namreč, ki je odrasel človek izločuje približno 1500 gramov na dan, vpliva s svojim škrobnim zakvascem* (amilolitskim fermentom) ptialinom na škrob ter ga pretvarja v sladkor, oziroma v predspojine sladkorja. Na ta način se torej prebavlja v ustih znaten del škroba, ki je

* Zakvasci so dušikove organske spojine, ki jih izločujejo žive stanice in ki imajo lastnost, vzbujati in vzdržavati kemične pretvorbe, ne da bi kaj trpel njih kemični sestav. — Dozdaj poznamo dvojno vrsto zakvascev: organizovane in neorganizovane. Prvi delujejo samo v stanici ali pa sporedno z njo in se zovejo kratko zakvasci ali fermenti, kakor so droži, buditelci gnilobe i. t. d. Drugi pa delujejo izločeni iz stanice samostojno in se zovejo encimi, kakor so diastaza, ptialin, pepsin, invertin i. dr.

(Dalje.)

ena najvažnejših človeških hranilnih snovi in ga vsled tega zauživamo v veliki meri z različnimi živili.

V ustih razvečeno in s slino prepojeno hrano pogoltnemo z veliko lahkoto po goltancu v želodec, kjer se prebava nadaljuje v veliki meri. — Že pogled na dobro in okusno pripravljeno hrano in še bolj njen prijetni duh vplivata refleksivno na želodčeve žleze, ki začno izločevati želodčnico (želodčni sok) v hipu, ko se nam vzbudi glad. Še veliko bolj vpliva na delavnost želodčevih žlez slina, ki jo požiramo s hrano in pred hrano. Jako blagodejno vplivajo na izločevanje želodčnice tudi dišave in sladila, ki se dodajajo raznim živilom. — Ko pride prvi požirek hrane iz ust po goltancu v želodec, je tu že vse pripravljeno za primeren sprejem, in želodčnica začne takoj svoje pretvarjajoče prebavno delo.

Želodčnica ne deluje na hranilne snovi v isti smeri, kakor slina in tudi ne sporedno z njo, ampak slinino prebavno delovanje celó ustavi, kakor hitro prevlada nad njo. Slinin zakvasec, ptialin, deluje namreč le v osnovnih (alkaličnih) razstopinah, kakoršna je slina. Želodčnica pa je kislá tekočina in zaradi tega zaduši polagoma vpliv ptialina na škrob v želodcu.

V želodcu pride torej hrana v dotiko z želodčnico, ki ima v normalnem stanju želodca v sebi solneno kislino in poleg nje tudi dva, za prebavo jako važna zakvasca in sicer pepsin in kimozin. Pepsin je kislodelujoč ali proteolitičen zakvasec in deluje posebno v navzočnosti solnene kisline ter pretvarja dušikove hranilne snovi, kakoršen je beljak, v peptone, oziroma v topljive proteine. Kimozin ali sirični zakvasec pa izločuje sirino, ki jo potem pepsin pretvori in prebavi. — Želodčnica vpliva prebavno le na dušikove hranilne snovi. Sladkor se tedaj ne tvori v želodcu, pač pa se trstenični ali pesni sladkor invertira ter izpreminja v invertni sladkor. Masti se pa v želodcu stopé in razpusté. — Želodčnica pa ne vpliva samo prebavno, ampak tudi razkužno na hrano, kar je velikega pomena. S hrano vred uporabimo namreč nebroj človeškemu zdravju nevarnih mikrobov, ki vsled razkužnega vpliva solnene kisline ali poginejo ali pa se ne morejo

H. CHARLEMONT: MOTIV IZ ISTRE.

razvijati in zaradi tega ne pridejo do polne veljave. Solnena kislina zabranjuje torej v želodcu kislno vretje in je že zaradi tega v želodcu neobhodno potrebna. Zato pa solnene kisline v želodcu ne sme primanjkovati in ako je primankuje (v slučaju raka v želodcu in kroničnega želodničnega katarata), znači to, da želodec ne deluje v redu, oziroma, da je človek bolan na želodcu. Sicer pa se solnena kislina tudi ne sme nad gotovo mejo pomnožiti v želodcu, ker bi prevelika množina solnene kisline istotako značila nered v želodcu (v slučaju ugnid v želodcu).

Čim pristopnejša je hrana želodečnici, tem boljša je prebava v želodcu. Zato pa je potrebno, da se v ustih hrana prav dobro razveči, ker šele potem je popolnoma dostopna želodečnici in se lahko in zadostno prebavi.

Iz želodca preide kisli griz hrane v tanko črevo, kjer pride v dotiko z žolčem, s trebušno slino in s črevesnico (črevesni sok).

Žolč sicer ni za prebavo tako neobhodno potreben, kakor se je mislilo, ker je dokazano, da se živali brez žolča počutijo prav dobro. Napačno pa bi bilo, ako bi se žolču prebavna vrednost sploh odrekala. Žolč sicer nima v sebi za prebavo potrebnih zakvascev, zato pa je osnovna ali alkalična tekočina, ki vpliva razkisljivo na kisli, iz želodca došli griz ter s tem posredno omogoča, da se v ustih započeta pretvorba škroba in drugih ogljikovih hidratov začenja iznova. Žolč pa tudi neposredno prebavlja hrano in sicer tako,

da nevtralizuje in topi proste mastne kisline, da masti emulzira in omiljuje ter tako pripravlja za vsrkanje. Poleg tega pa deluje žolč tudi razkužno na hrano ter ji daje opolzkost, da se lažje premiče po prebavju naprej.

Iz med vseh prebavnih sokov zavzema trebušna slina, ki jo izločujejo trebušne slinovke (žleze), najodličnejše mesto. Trebušna slina je brezbarvna osnovna tekočina, ki vsebuje tri važne zakvasce in sicer tripsin, amilopsin in steapsin. Prvi deluje slično, kakor želodečnicin zakvasec pepsin in pretvarja dušikove hranilne snovi (beljak) v top-

ljive proteine in peptone. Prebavna moč tripsinova pa je mnogo večja od pepsinove. Amilopsin deluje slično, kakor slinin ptialin in pretvarja škrob, in druge ogljikove hidrate v sladkor. Steapsin pa prebavlja tolščice in sicer tako, da jih emulzira ali pa cepi v proste mastne kisline, ki se združijo z osnovami (alkalijami) trebušne slinave v mile, in pa v glicerin, ki je naravnost sposoben za vsrkanje.

Črevesnica (črevesni sok), ki jo izločujejo črevesne žleze, deluje s svojim škrobnim zakvascem in z invertinom tudi prebavno na hranilne snovi, toda njena prebavna moč je jako slaba in postaja vedno slabejša, dokler popolnoma ne opeša pred zaključkom prebavja.

Kakor smo poprej čuli, v normalnem želodcu ni niti kislega niti kakega drugega vretja, ker solnena kislina kaj takega ne dopušča in budilce vretja in gnilobe ali uničuje ali pa njihov delovanje ustavlja in zavira. Onim mikroorganizmom pa, ki se jim je posrečilo uiti vplivu solnene kisline v želodcu, odpre se v črevesju novo polje delovanja, ker jih osnovni prebavni soki črevesja ne motijo tako močno pri delu, kakor pa kislina želodečnica. Mikrobi vzbujajo v črevesju kislno vretje, pri katerem nastaja mlečna, maslena in očetna kislina. Poleg kislega vretja pa budijo mikrobi tudi gnilobo. V enem in drugem slučaju se razvijajo razni plini, kakor vodik, metan, žveplovodik in ogljikova kislina ter celo dušik in amonijak. Ti plini delajo človeku mnogo

sitnosti, posebno pa tistim ljudem, ki imajo slabe želodce in tudi onim, ki prenašlo ali pa premnogo jedo in vsled tega hrane v redu prebaviti ne morejo. Vsled kislega vretja in gnilobe v črevesju pa se tudi poizgubi za telo mnogo hranilnih snovi.

Normalno prebavje prebavlja skoraj popolnoma vse hranilne snovi v dobro prigrotovljeni in razvečeni hrani tako, da se jih primeroma le majhen del odtegne vplivu prebavnih sokov ter s tem poizgubi za telo. Ako pa je hrana prigrotovljena slabo za jed, v ustih slabo razvečena in še posebno tedaj, ako prebavje ne deluje v redu, tedaj je tudi prebava zelo slaba in velik del hranilnih snovi prehaja skozi prebavje, ne da bi telo imelo od njih kakih koristi.

S hrano použivamo tudi znatno množino neprebavnih snovi, ki sicer nimajo neposredne hranilne vrednosti, pa so vendarle potrebne v hrani. Človek zahteva namreč od hrane, da ga nahrani in nasiti. Ako pa bi se hotel človek nasiti samo od prebavnih snovi, použiti bi jih moral mnogo več, kakor je potrebno. Prevelika množina prebavnih snovi v hrani pa bi bila na kvar dobri in popolni prebavi in obenem potrata dragocenih hranilnih snovi. Zato so neprebavne snovi potrebno obtežilo hrane. Poleg tega pa vplivajo neprebavne snovi posredstveno tudi na prebavo in sicer tako, da dražijo žleze prebavja in s tem pospešujejo izločevanje prebavnih sokov. Neprebavne snovi pa dražijo tudi živce mišic prebavja in vplivajo tako na premikanje hrane po prebavju.

Neprebavljene in neprebavne dele hrane izločuje človeški ustroj iz sebe.

S tem smo prešli s hrano prebavje in si obenem ogledali, kako se hranilne snovi izpreminjajo, da postanejo godne za vstop v krvni obtok. Zdaj pa še nekoliko pogledjmo, kako si telo prebavljene hranilne snovi osvaja.

Telesna osvojitve, vsrkanje oziroma resorpcija hranilnih snovi se vrši na vsej črti prebavja, predvsem pa skozi krvne laskovične žilice in mezgovnice kosem tankega črevesa. V tankem črevesu je namreč vse

polno valcu podobnih malih kosem, ki so v svoji notranjosti preprežene s krvnimi laskovičnimi žilicami. Poleg krvnih laskovičnih žilic pa so v kosmah tudi cevaste mezgovnice. V prebavnih sokih raztopljene ali pa emulzirane hranilne snovi stopajo skozi proboje površja kosem v njih notranjost in odtod na podlagi endosmoze v krvne laskovične žilice ali pa v mezgovnice. Da bomo ta prehod hranilnih snovi iz notranjosti kosem v krvne laskovične žilice in v mezgovnice bolje umeli, predstaviti si moramo posodo, ki je z luknjičasto mrežo predeljana v dva oddelka. Dalje si moramo misliti v enem teh oddelkov gostejšo razstopino, kakor pa v drugem. Vsled tega namreč, da je v enem oddelku gostejša te-

H. CHARLEMONT: MOTIV IZ ISTRE.

kočina, kakor v drugem, začne se po zakonih endosmoze skozi luknjičasto mrenico medsebojna menjava tekočin, ki traja toliko časa, dokler ne ne postane gostota tekočin v obeh oddelkih popolnoma enaka.

Slično se dogaja v kosmah. Kri ima v sebi namreč mnogo več soli in je vsled tega gostejša, kakor pa jako vodeni hranilni sok in zaradi tega prehaja hranilni sok v kri in narobe. Nepotrebno, oziroma preobilo vodo izločuje kri takoj z urinom in vsled tega ostaja vedno gostejša, kakor pa prebavni sokovi, in zato se vsrkavanje nadaljuje tako dolgo, dokler ne preidejo prebavljene hranilne snovi popolnoma v krvni obtok.

Sladkor, beljakovine, alkohol, rudninske soli in strupi prehajajo večinoma skozi krvne laskovične žilice v kri, tolšče pa skoraj izključno skozi mezgovnice. Vezane pa niso hranilne snovi niti na eno niti na drugo pot. — One hranilne snovi, ki so prešle v krvne laskovične žilice, vstopajo brez vsakih nadaljnjih izprememb naravnost v kri. Tiste hranilne snovi pa, ki so bile sprejete v mezgovnice, združijo se pred svojim vstopom v kri z

brezbarvnimi, zrnastimi, mezgovna telesca imenovanimi in bela krvna telesca tvorečimi stanicami ter se z njimi skupno zlivajo v mlečnice, prehajajo iz teh v krvne dovodnice in po njih v srce.

Prebavljene hranilne snovi prehajajo torej v kri, tvorijo isto in se kot kri pretakajo po vsem telesu ter oddajajo tam, kjer so potrebne. — Beljakovine tvorijo nove in nadomeščajo obrabljene mišice človeškega telesa. Masti se odkladajo kot rezervne snovi ali pa zgorevajo in dajejo telesu potrebno gorkoto in gonilno silo. Iz rudninskih soli se tvorijo kosti in druge telesne snovi. Sladkor pa, ki je kot tak ali pa iz ogljikovih hidratov nastavši prišel v krvni obtok, služi skoraj izključno kot kurivo človeškemu ustroju in daje torej telesu največji del potrebne gorkote, oziroma energije, ki je povod, da se premikamo, da mislimo in govorimo.

Porabljene in obrabljene snovi zbira kri in jih potem človeški ustroj izdiha, izpoteva ali pa izloča z urinom iz sebe.

(Dalje prihodnjič).

POD VEČER.

Jos. Rusin.

V oknu posedala,
v zvezdice gledala,
mislila nanj je
tiho vso noč.

Pa poprašala
deklica zala
zvezdice jasne
vrh je neba.

„Zvezdice, dejte mi,
srečo povejte mi,
srečo bodočih
velikih dni!“

Pa zamigljale,
so zasijale
zvezdice lepše
ko kdaj poprej . . .

Deklica zala
pa si je brala
v zvezdicah srečo
velikih dni . . .

NARODNA PESEM.

Demeter.

Med žitom, med klasjem
oj, noč je krasna,
kot mak me objema
devojka moja.

Prelepo je polje,
cvetočih oči,
omotna vonjava
iz žita dehti.

A zalše, a slajše
dekle mi gori,
kot zvezda med žitom
kot žar iz noči.

Ves travnik, vse polje
se klanja pred njo,
s strmečim očesom
zre Bog jo celó.

PLAMENI.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Dalje.)

VI.

Stopala sta z materjo nekaj časa molče proti trgu.

„Po mene ti ni treba hoditi, veš!“ se je oglasila naenkrat jezno in sovražno. „Če sem znala doslej domov, bom znala tudi zdaj!“

Obstal je. Srd, da ga je na tak način sprejela vpričo Milke, se je bil le za hip polegel, dokler je bil še pri njej, ko pa je stopil iz hiše in zagledal mater, ga je zopet pograbilo. A sklenil je, da se premaga, — zdaj pa je še celo sama pričela!

„In jaz si pripovedujem, da me prijemate vpričo tujih ljudi, kakor kakega paglavca! Jaz grem lahko, kamor hočem in ne briga nikogar nič!“ je rekel trdo.

„Jaz sem tvoja mati in te imam še vedno pravico poučiti, če sam ne veš, kaj se spodobi in kaj ne!“ je zaupila srdito.

„Ne kričite vendar sredi ceste!“ je siknil. „A kaj pravite? Kaj se ne spodobi?“ je siknil preteče.

„To se ne spodobi, da si se začel pečati z učiteljico! Ali misliš, da sem slepa?“ je jeknila pretrgano, s strastjo človeka, ki se pa vendar še boji svojega nasprotnika.

„Kaj?“ se je ustavil, nekoliko, ker so mu noge same oslabele, nekoliko, ker so bile prve hiše še vedno sto korakov oddaljene in se je bal nadaljevati ta spor med ljudmi. „Kaj?“ je ponovil še enkrat in zaškripal z zobmi. „Vi boste meni predpisavali, s kom naj občujem.? Kaj veste vi, kaj je — —“

Ustavila se je bila tudi ona.

„Boljše vem, kakor ti! Če ni nič drugega, — za nobeno rabo ni! Še kuhalnice ne znajo prijeti te ženske! Ali imaš že toliko, da boš lahko redil še tri deklet? Revež si bil do zdaj in revež boš vse življenje, če ne boš mene poslušal, ki želim le tvojo srečo!“ Glas ji je postal že ves hripav.

Morda je spoznal, da njeni ugovori niso prazni, morda so ga pomirile tudi nje zadnje besede, ki so zvenele kakor prošnja, — odgovoril ji je z navadnim glasom.

„Ampak ne razburjajte se, mati! Saj vidite same strahove! — Pojdiva dalje, ali bova tukaj

stala?“ — se je prekinil. — „Da bi se zavezal z gospodično Milko, na to niti ne mislim, — a ker je pametno dekle, rad govorim z njo. Saj nimam še osemdeset let!“

„No, njej tudi jaz nečem ničesar očitati!“ je potrdila mirnejše. „Prijazna je in tudi v kuhinji sem videla, da se zna obrniti, ampak zate ni. Ti si tu tretji v trgu in še najboljša ni zate!“

„Tretji?“ se je nasmehnil.

„No, dà, glavar je prvi, sodnik je drugi in ti si tretji v Novinjah,“ je zamrmrala kakor razžaljena, da se ne zna sam dovolj ceniti.

„In peti na svetu,“ se je zasmeljal. „Papež, cesar, potem pa mi trije! Hm!“ Delo mu je tako dobro, da se z materjo vendar enkrat pomenkujeta in da ni nobene zadrege med njima.

„Katera princezinja bi pa bila zame, kaj se vam zdi?“ je nadaljeval.

„Schlegelnova je zate, če se že moraš ženiti. Saj govori ves trg, da gleda za teboj. To sem povedala tudi Blaznici danes, da si ne bodo stavili kakih neumnosti v glavo!“

Zadelo ga je neprijetno.

„To prepustite meni, mati!“ je rekel resno. „Zame ni treba nič mešetariti. Sam bom vedel še najbolje, kaj je zame!“

„Kakor hočeš!“ je siknila jezno in pospešila korake.

Nadaljevala sta molče svojo pot do doma. Gledal je mrko predse in trdo stopal. Ne, to si odločno prepoveduje, da bi se kdo vtikal v njegove stvari, pa bodi si tudi mati. On bo skrbel do smrti zanjo, drugo je pa nič ne briga.

„Ali greš gor?“ se je ustavila pred vhodom z neprijaznim glasom.

„Dà!“ je odgovoril trdo. „Napravite mi kaj za večerjo! Jaz sem že sit, klatiti se vse življenje po gostilnah. In zakaj naj tratim denar po nepotrebem?“

Odprla je molče in prižgala zgoraj luč.

„Kaj naj ti napravim?“ je zamrmrala slabe volje.

„Vrag vzemi vse skupaj!“ Divje je lopnil po mizi. „Namesto, da prenašate kvante okrog, mi preskrbite pošteno večerjo! Kaj ni mesa? V dveh mesnicah bo menda pač še kakšen košček zame? Kupite ga prejšnji dan, saj nismo poleti!“

Sto dvajset kron vam dajem za samo hrano, a moram stradati ali pa po gostilnah iskati. Kam devate?"

Šla je bila v kuhinjo ter začela leno netiti ogenj.

„Čakaj, da boš imel svojo učeno grofico, takrat bosta jedla same potice!“ se je oglasila s hudobnim mirom.

„Ali mi nehate že s to neumnostjo!“ je zakričal in planil ven, tik pred njo. Osupnila je za hip, a začela potem na ves glas vpiti. „Le udari, le udari!“ Postavila se je z rokama ob bokih pred njega. „Lep sin, ki tepe svojo staro mater!“

„Ali boste tiho?“

„Ne, ne bom!“ je kričala dalje z jasnim namenom, da se jo sliši na cesto. „Lep sin! Le udari, le! Pa jo pripelji v hišo, če se upaš! O, pa saj jaz ne bom več tu, če se pritepe kaka druga, nobene ne trpim!“ je viknila bolj tiho. „Poberem svoje reči, pa pojdem. Tak sin, le udari, če se upaš!“ je zbesnela iznova.

„Ali veste, kaj vi hočete?“ jo je vprašal z zadušeno strastjo. „Vi hočete dobro živeti pri meni, jaz pa naj poginem, če hočem! Ali pa še bolje: poročim naj se s kako, ki bo imela dovolj denarja, potem potem pojedete vi v mesto in jaz naj vam pošiljam stotake in naj nosim križ, ki mi ga vi naložite, kakor morem. Kaj ne, mamica?“

„Ali ni tvoja dolžnost, da skrbiš zame? Če nočeš, te tožim. O, če bi bil Franc še živ, bi ti midva že pokazala!“ je vzkliknila ter stresla roke proti njemu.

„Rajni Franc?“ se je začudil.

„Da, rajni Franc, tvoj brat, ki se ga ti seveda ne spominjaš več, — ti, ki si ga zmerom le pretepal, ti in tvoj oče! O moj Franc, moj Franc!“ Kar naenkrat je zajokala in si pokrila s predpasnikom obraz.

Stal je nem pred njo in jo gledal, kako se ji je sunkoma stresalo vse telo. Franc? Franc je bil umrl že pred kakimi štirinajstimi leti, ko je imel šele deset let. Spomnil se je zdaj, da se je vedla mati takrat kakor blazna in da so se že vsi bali zanjo. Torej se ji še ni zacelila ta rana? In on jo je nocoj iznova odprl! Globoko sočutje mu je preplavilo vso dušo in potrj je gledal v bolečinah se vijočo ženo pred seboj, ki je bila vendar njegova mati.

Stopil je bliže in ji del roko na rame. In glas mu je bil trepetajoč:

„Kaj boste jokali, mati. Franc je v večnosti in dobro zanj. Saj imate mene!“ je prosil.

A kakor bi jo kaj pičilo, je planila pokoncu.

„Nič nimam tebe! Nikogar več nimam! Odkar so ga odnesli, ste se mi zastudili vsi drugi, ti in oče. Saj ste ga samo topli! Rabiji ste bili, beriči! Kaj pa misliš, da si ti? On bi bil postal še vse kaj drugega in bi ne bil pri vsaki izkušnji desetkrat padel!“

Stala je pred njim kakor furija. Čez lice so ji drle še vedno solze, oči pa so ji gorele v nezdravem ognju.

Opotekel se je in smrtno prebledel. „To je — sovraštvo!“ mu je šlo skozi dušo. „Tako torej! To je — mati?“ . . .

Hotelo se mu je zvrzeti, a naglo se je vzravnal, šel je v sobo in si oblekel suktnjo.

„Ni treba napravljati večerje!“ je rekel z ubitim glasom. „Lahko noč!“

Nobenega odzdrava.

Stopil je na cesto. Brilo je mrzlo, a to mu je dobro delo. Tam gori na nebu, tako daleč gori, se je bliskalo na malem vedrem koščku par mrzlih zvezdic, a vendar je bila skoraj črna tema . . . „Obujem si škornje!“ se je spomnil in se naglo vrnil gor, potem pa jo je krenil po blatni cesti ven iz trga, po poti, po kateri sta bila pravkar prišla z materjo.

„Tako torej? Zato torej? Zato je bilo vsa leta taka?“ — Samo to je zamrmral včasih pred se. In niti slutil ni! Torej Franc, še vedno samo Franc! . . .

Hodil je naglo in nobene jasne misli ni bilo v njem. Samo veliko, veliko presenečenje ga je bilo napolnilo, kakor da je končno našel uganko tega čudnega življenja z materjo. Naenkrat se je ustavil.

„A potem sem sam na svetu, — čisto sam!“

Prijel se je za glavo in strmел predse . . . Skozi črna, tanka debelca se je zasvetlikalo dvoje malih okenc, kakor dvoje milih, tolažečih oči . . .

„Milka!“ je zahropel globoko in solze so se mu naenkrat ulile čez lice. Oprl se je na plot ter ihtel krčevito . . .

Da bi bila ona ob njem, dela bi mu roko okrog vratu in bi ga pobožala in bi mu mehko prigovarjala, naj ne bo žalosten, ker je ona njegova . . .

Otrl si je solze in se ozrl v okence. Kaj bi dal, da bi smel k njej! . . . Morda misli ravno nanj . . .

Stal je dolgo tam in strmел topo predse in pri srcu mu je bilo grenko.

„Eh, kaj pomaga!“ je stresel naekrat z glavo in se odločno vzravnal. Kam bi se obrnil?

je pomislil za hip. A zamahnil je z roko in odšel z naglimi koraki tja dol med ljudi . . .

VII.

Bil je jedva dvajset korakov od glavne gostilne, ko je videl stopiti dve dami in enega gospoda iz nje.

„Schlegelnovi!“ je vzkliknil in ježno zaklel. Niti najmanj se mu ni ljubilo, siliti svoj obraz v prijazne poteze. No, bilo je že prepozno, Schlegel ga je bil že zapazil in mu stopil korak bliže.

„Nocoj ste pa pozni, gospod doktor! Kaj pomenja to?“

„Eh, mati se je zakasnila z večerjo. Končno sem pa kar ušel!“ se je nasmehnil prisiljeno, prijel gospejino roko in se obrnil potem k Adeli.

Ujel je njen pogled. „Vrag vzemi te sentimentalne oči!“ je zgrbančil čelo. Čutil je, da se je do nje popolnoma ohladil in te neme, otožne prošnje so ga dražile do skrajnosti.

„Ali ste hoteli iti noter?“ ga je vprašal Schlegel.

„Ne, to se pravi, pogledat sem hotel samo, ali je doktor Slemen tu, ker moram ž njim nekaj govoriti.“ Upal je, da je odvetnik gotovo v gostilni in da se s tem lahko poslovi.

„Doktorja Slemena ni,“ je zmajala gospa. „Veste kaj, če itak ne greste noter, pojdite pa k nam na kozarček konjaka! Saj vas drugače itak ne vidimo,“ se je nasmejala dobrodušno.

„Če dovolite, vas nocoj samo spremim,“ se je priklonil Radan. „Na konjak pridem pa čim prej, če smem. Slemen bo najbrže pri Plavcu, in res moram govoriti ž njim.“

„Kakor vam drago. Samo, da boste drugič gotovi!“ je prikimal Schlegel prijazno, in obrnili so se na desno.

Radanu je ugajala ta nepri-siljena domačnost in skoraj žal mu je bilo, da ni sprejel povabila. Vsekakor ga je bila slaba volja že precej pustila in zadovoljno je korakal ob Adeli naprej.

Pomislil je za hip, s čim naj začne, a že ga je prehitela.

„Veste, nocoj se imeli lovci veliko besedo, ves božji večer. Ali ste lovec, gospod doktor?“

„Dà, nekoliko. Seveda le ob nedeljah.“

„O, to je vseeno! A meni ugaja, da ste! Mladega gospoda si še misliti ne morem brez tega športa,“ je vzkliknila prisrčno.

„Na take stvari gledaš? Po tem sodiš torej moške?“ ga je pičilo.

„Hm! Ali je to tako važno?“ je zategnil z neprijetnim glasom.

H. CHARLEMONT: TIHOŽITJE.

Šla sta ravno mimo svetilke in videl je, kako ga je prestrašeno pogledala.

„Ne važno . . . Ampak . . . tako lepo je!“ je pristavila naivno.

Sam ni vedel, zakaj, a sililo ga je, da bi ji odgovoril še bolj strupeno. Občutil je vso čudno slast, ki jo daje bojevitim ljudem večanje in širjenje prepada, če ga zaslutijo med svojo dušo in dušo ljudi, ki so jim postali že več, kakor si morda sami domišljajo.

„Torej bi moral biti vaš ideal brezpogojno lovec?“ se je nasmehnil usmiljeno.

„Ne . . . tega ne pravim . . . ampak zdravo je . . .“ se je branila bolj in bolj zbegana.

Naenkrat se mu je zasmilila. Prav nobene kljubovalnosti ni bilo v njej, in začutil je, da ravna neplemenito, če zbada ginljivo udanost ubogega dekleta.

„To je gotovo res,“ je prikimal prijazno. „In tudi poseben užitek je brodirati daleč zunaj po samotnih gozdih. Na deželi še celo, ko itak ni drugega razvedrila. In pri vas je menda še posebno mrtvo v tem pogledu. Jaz sem na primer strasten plesalec in bom gotovo bridko pogrešal lanskih zabav. Kaj ni niti enega poštenega plesa v Novinjah, gospodična?“

„Eh, saj ni mogoče ničesar napraviti!“ je skomizgnila zaničljivo. „Poizkusili smo je že večkrat, pa vse brez uspeha. Boljše družbe je premalo, če pa dovolimo vsem pristop, se natepe tudi sodrga, da potem ne moremo mednjo. Sicer pa gremo vsako leto na kak velik ples v mesto. Lani smo bili pri častniškem balu in letos gremo tudi. O, kaj ne, da pojedete tudi vi, gospod doktor?“ je vzkliknila navdušeno.

„Mogoče,“ je rekel leno, potem pa malomarno pristavil. „Sicer pa take reči niso zame, — jaz se veliko bolje počutim na priprostih, intimnejših zabavah!“

Pičilo ga je bilo zopet. „Ta klika misli, da je v Parizu in da se bogvekako poniža, če preživi en večer med ljudmi, ki so gotovo dostojni, čeprav so rojeni le v Novinjah!“ Gledal je temno predse.

„Saj . . . saj lahko tudi tukaj kaj napravimo, če ste vi zato. O, kar se tiče mene, bi prav gotovo rada prišla!“ je dejala Adela na njegove mrzle besede po kratkem molku tako prisrčno in njene krotke oči, ki jih je videl skozi temo, so ga prosile vse udane, naj vendar ne bode tak . . .

In otajalo se mu je zopet nekaj v srcu pod to milo gorkoto in skozi možgane mu je šlo: „Glej, vse bi storila, kar bi ti hotel, v očeh bi ti brala vsako željo . . . Ti uboga, dobra stvarica!“

In nehote je nadaljeval svoje misli glasno in je nevede preskočil prejšnji pogovor.

„Kdaj bi smel torej oglasiti se pri vas, gospodična?“

„Pa res, pridite že vendar kaj!“ je zaprosila in ga veselo hvaležno pogledala, „kadar hočete! Veste, po uradu zvečer bi bilo najlepše. . . . Boste videli, kako je lepo, ko prasketa ogenj v peči“ . . .

Kakor v sanjah je izgovorila zadnje besede, kakor da je že tolikokrat, ko je sedela te dni sama v sobi, premišljevala, kako bi bilo, če bi prišel še on in bi se pomenkovala v tistem mraku sama drug z drugim . . .

Zazdelo se mu je, da trepetava v vsem, kar reče, čudovita iskrenost . . . Tako lahko bi ji veroval vsako besedo! Saj ni mogoče dvomiti . . . preveč nedolžna je, da bi znala lagati . . .

„Jutri pridem torej!“ je rekel gorko, „O, včasih mi je tako dolgčas in pusto pri srcu . . . In tedaj sanjarim o kakem takem kodrastem angelju in o . . . o zakurjenih nebesih,“ se je nasmehnil.

In spet so bile tu tiste tople besede, tisto mehko drhtenje, tisto čisto hrepenenje z njenega vrta, in zadovoljen je bil sam s seboj. V tem hipu se je zadela ob kamen in skoraj bi bila padla.

„Ali vas smem peljati, gospodična?“ jo je vprašal tiho.

„Prosim. A denite vi svojo roko v mojo. — ne morem se izkopati iz plašča“, se je zasmejala tako tiho.

Privzdignil je njen kratki ogrtač in se oklenil njenega lakta. Bilo mu je, kakor da ji je šlo rahlo drhtenje čez vse telo.

„Tako je bolje, kaj ne?“ se je nagnil k njej,

„O, dà, tako je bolje!“ je vzdihnila.

V tem hipu je potegnilo ostro od leve in obrnil se je skoraj popolnoma proti njej, da bi jo ščitil s svojim hrbtom. Strepetala je vsa in se pritisnila bliže k njemu, skoraj prav na njegove prsi . . .

„Tako pa ne more grdi mraz do vas!“ ji je šepnil v uho.

„In vi? Vam bo pa še bolj mraz.“

„Ah, kdo bo mislil nase, če . . . če sem pri vas!“ je pristavil počasi in jo potegnil še bliže.

Ničesar ni odgovorila, samo zgenila se je vsa in ga potegnila rahlo s seboj, kakor da hoče iti hitreje. On pa bi bil skoraj na mestu obstal. Kaj je rekel? . . . Saj ni mislil tako . . . Hotel je samo povedati, da . . . da . . . sploh . . . Ne! Bogve, kaj je hotel reči, a tega ne . . . vsaj zdaj še ne, kakor ga je gotovo ona umela.

Umolknil je in neprijetno mu je bilo pri srcu. V tem hipu sta dospela do Schlegelnove hiše. Koraki starih dveh so bili še daleč. Ustavila sta se, ona je pustila njegovo roko v svoji in skoraj slonela je na njem. Molčala sta in čakala.

Okrog voglov je zopet zažvižgalo s skoraj človeškim žvižgom in železna vrata so zaječala.

Dekle se je streslo in se pritisnilo še bliže k njemu. Tiha strast se mu je začela razlegati čez ude in gorkota njenega telesa ga je počasi omamljala . . .

„Saj mi zmrznete!“ je šepnil, kakor v opravičevalo, da ji je smel deti desnico okrog pasu in jo nagniti popolnoma nase.

Dvoje postav se je bližalo iz teme in sprejel ju je pretrgan, skoraj toječ tih vzdih ob njem. In njegova roka se je ovila v hitrici še enkrat in za hip je začutil njeno telo tesno pri sebi, potem pa se je odmaknila in stopila staršem nasproti.

Poslovili so se hitro, in Schlegel je odprl že vrata, ko je Adela naenkrat vzkliknila:

„Ah, gospod doktor, zapnite se vendar, da se ne prehladite!“

In stopila je k njemu in mu zagrnila čez prsi obe stranici njegovega plašča, ki ju je bil prej odpel in ju ovil okrog nje, da bi jo obranil mraza.

„Hvala, hvala!“ se je zasmel in ujel njeno roko ter jo gorko stisnil. „Lahko noč, še enkrat!“

(Dalje prihodnjič.)

POMLADI.

Spitignjev.

Pa so zvončki s tal priklili
na zeleno, bujno plan,
tiho, tiho zazvonili
v beli, jasni dan . . .

In z visoke črne gore
prišumela je drhte
pesem o vstajenju zore
sem čez daleko polje . . .

Sipala je po nižinah
cvetja biserna pomlad —
v duše vzkliklo je globinah
ciljev mi nebroj in nad . . .

† JOSIP JURAJ STROSSMAYER.

„Byl světcem jako kněz,
byl Mesiášem svého naroda!“
„Maj.“

Jugoslovanske narode je početkom aprila t. l. združil usoden udarec v bratski objem, v katerem so plakali kakor istokrvni bratje ob odprtem grobu nenadomestnega očeta; in ob bratu Hrvat, Srbu in Slovencu so polni sočutja stali tudi bratje Čehi, Slovaki, Poljaki, Rusi in Bolgari. Tako je silna tuga in zavest, da smo izgubili Slovani moža, ki je bil velem, junak zmagalec, modern genij, heroj, strnila vso ogromno in razcepljeno slovansko obitelj v impozantno sliko žalosti, da je donel preko doli in gor, preko jezer in morja Evrope, Azije in Amerike silen, orjaški plač:

„Umr! je na š biskup, Josip Juraj!“

Za čemer je hrepenelo njegovo demantno srce vse dolgo življenje, za čemer je stremilo vse

njegovo gigantsko delovanje, — to je dosegel Josip Juraj Strossmayer s svojo smrtjo: edinstvo vesoljnega Slovanstva!

Kadar umrje kralj, zazvone plačani zvonovi vse države, in oficialni krogi se odeneje v žalno galo; jedva pa se zapro vrata groba, zagrmje zopet topovi, zasvirajo godbe, in žalna gala se izpremeni v parado. „Le roi est mort, vive le roi!“

Sedaj pa je umrl Jugoslovanom duševni kralj, in zapeli so zvonovi sami od sebe po vseh slovanskih deželah in državah, neutolažna tuga je napolnila srca vseh Slovanov vse zemlje, ker ga ni več moža, ki bi mogel zasesti izpraznjeni prestol . . . In tako ostanemo — kako dolgo?! — brez svojega duševnega kralja, in ne bo nam pozdravila godba novega vladarja src in duš in naša žalna obleka se pač ne umakne praznični obleki morda sto in sto let! Kraljev je dosti, a Strossmayerja nobenega več! —

JOSIP JURAJ STROSSMAYER.

Umril je mož, ki je veroval v zmagovitost svobodne misli ter jej je dal pogumno jasnega izraza celo v Vatikanu; umrl je mož, ki je veroval v silo, kulturo in bodočnost Jugoslovanstva ter mu je iz lastnih virov ustanovil vseučilišče, akademijo, umetniško galerijo, — umrl je mož, ki

je objemal s svojo žarko in plemenito ljubeznijo enako in brez razločka vse slovenske rodove ter jim posvečal ne le svoje milijone, nego tudi svojega sijajnega veleuma sijajne sadove! Bil nam je učitelj, voditelj in oče!

Imel je zlato srce, polno ljubezni do nas, in ljubezni nas je učil z besedami poeta:

„Divna vam je stvar srce človeško“, — je dejal, „čarobna je sila ljubezni. Ljubezen spaja nebo z zemljo, zemljo z nebom, morsko obal z enega kraja sveta na drugo... ljubezen prevaljuje z brzino strele od vzhoda do zahoda... kreпки volji in ljubezni na tem svetu ni nič težko, nič nemogoče; ljubezni niti nemila smrt ne more ugrabiti ljubimčeta, kajti četudi ne živi v temnem grobu, živi ipak v materinem srcu, ki ga objokuje... Mogoče je, da se narodne svetinje pomečejo iz javnega življenja s tujo neusmiljenostjo; toda ako si je znal narod ohraniti svojo neoskrunjeno dušo, dušo, ki tujih dobrot ne prezira, vrhu tega pa svete svoje svojine ljubi in brani, potem ni nič izgubljeno; potem ne izginejo narodne svetinje, nego se s tem večjo silo umaknejo tja, kjer je vsakega življenja izvir in sedež, to je v srce in vest naroda. Ni se šaliti z vestjo naroda! Z njo je zaman biti boj, saj je pri tem svetišču omejila svoj vpliv celo Vsegamogočnost. Če bi tudi bilo možno pravice in svobode zrelega in samozavestnega naroda utopiti na dnu morja, strmoglavit jih v razkačeno valovje, zakopati jih v temni grob, vendar bi kmalu z novim in s sijajnejšim življenjem oživele te pravice, kajti zopet vam pravim: srcu in ljubezni človeški niti nemila smrt ne more ugrabiti ljubimčeta, a kar živi v vesti naroda, mora oživeti v javnem življenju prej ali slej!“

Tako nas je učil škof Strossmayer — ljubezni!

In zdi se nam, kakor bi bil mislil na mali narod slovenski, katerega je obsipal z nešteti dokazi svoje ljubezni, ko je dejal: „Narod, ki mu je ugasnila luč, vodeča ga k njegovemu Betlehemu, narod, ki je zagazil ves v blato in smet, in ki ni vstanu dvigniti se do one svrhe, ki mu jo je Bog pridelil na tem svetu, narod, ki se ne zna razpaliti za idealne svoje cilje ter ohrabriti se za vse možne žrtve, narod, ki se vedno le boji in izdaja ter misli v resnih dobah samo in edino le na svojo slabost in nemoč, narod, ki si vedno in vedno domišlja, da more živeti le pod tujim okriljem, s tujo močjo in tujo pomočjo: tak narod gnije, izginja, propada in tak narod očitvidno nima v sebi življenja in bodočnosti... Nasprotno pa narod, ki ve, kaj hoče, ki si nikdar in za nobeno ceno na svetu ne da izbiti iz svoje duše in iz svoje vesti one idealne svrhe, ki prihaja od samega Boga, narod, ki zna v odločilnem času vse svoje sile združiti v eno ter jih porabiti v dosego svojih višjih ciljev, ki zna v taki dobi navdušiti vse z geslom: „Ali slobodno živeti, ali slavno umreti!“ — tak narod se, četudi se mora boriti veke in veke, trpeti in prenašati vse žrtve, prej ali slej reši ter si pribori svobodo svoje domovine!“

Tako nas je bodril naš oče — naš škof Josip Juraj!

In dejal je pri neki priliki o nas Slovencih še te besede:

„Kaj naj rečem o naših prvih sosedih, Slovencih? Naj vedó, da ohranimo mi vsi na veke v svoji duši in našem srcu hvaležen spomin na one besede, ki jih je izustil jeden njihovih najodličnejših sinov: „Bratje Hrvatje, vedite, da mi Slovenci vaše vseučilišče smatramo za svoje lastno vseučilišče!“ Zlate so v istini te besede, polne nade in tolažbe. Ko sem slišal te lepe besede, polila me je solza radosti! Bodimo tem bratom hvaležni in pokažimo jim pri vsaki priliki, da je njihova usoda naša usoda, da je njihova rana naša boleost, da je njihovo veselje naša radost... Prigrlimo jih bratski, kadar pridejo k nam in ljubimo jih tako, sprejmimo jih in jim podvorimo, da, povrnivši se v svojo domovino, postanejo apostoli one umne narodne zveze, za katero mora težiti vsaka plemenita duša!“ —

In ta vseslovanski heroj je bil za svojo ljubezen do Slovanstva, do svobode, kulture in resnice kaznovan s tem, da je moral celih 55 let, preko svojega 90. leta, živeti v malem slavonskem

mestecu Djakovem, med t \acute{e} m ko se šopirijo pre-
mnoge, v bager zavite ničle na prestolih nad-
škofov in kardinalov!

Toda sezidal si je prav v Djakovem naj-
krasnejše svetišče prelestne arhitektonike in čudo-
vite umetnosti in v srcu Hrvatske stoje večni spo-

meniki njegove oplojajoče ljubezni do svobodne
vede in svobodne umetnosti!

Neumrljiv je torej njegov spomin, in stol-
letja morejo vršeti preko Jugoslovanstva, ime
Josipa Juraja Strossmayerja pa bo živelo slavno
in sveto!

G.

OB SMRTI VELIKEGA VLADIKE JOS. JUR. STROSSMAYERJA.

S. Gregorčič.

Zakaj Ti moral si umreti,
božanski blagovestnik nam?
Ti večno moral bi živeti,
na vek nenadomestnik nam!
Zakaj ti, neizprosna smrt,
slepó od kraja vse pobiraš,
in črni svoj mrtvaški prt
čez blage vse in zle razstiraš, —
zakaj?! . . . Zanesi njim ti vsaj,
ki treba nam jih vekomaj!
Zakaj v temné pogrezaš grobe
može, ki polni so vrlin,
kot one, ki so polni zlobe,
noben ne diči blag jih čin?
Mar hčeš ti vse uničiti,
kar svet bi moglo dičiti?
Izruj plevél, zatri osat,
a pusti rasti sadež zlat,
ki zemljo bo pomlajal,
pomlajal in prerajal,
za rodod rod naslajal.
O smrt, pošast ledena ti,
kje ti srcé, kje so oči?
Oči ti ní, srcá ti ní!
Ti slepa si, si vsa koščena,

brezčutna, neizprosna žena!
Zobé brezmesne nam kažoč,
vsem rogaš se, vsevničujoč,
od rojstva strašna nam grozilka,
vsevgonobljalka, vsemorilka!
In tudi zdaj
slaviš ponosno zmagoslavo,
ker strla si božansko glavo,
češ, da si jo za vekomaj.
A nisi je! — Živí še moč,
ki grobna ne požrè je noč:
to vzorov svetlih je spomin,
ki v narod jih je zasejal,
spomin kreposti in vrlin,
ki v vek nam bodo vzgled svetál.
Njegovi zlati to so čini,
ki v čast in rast so domovini;
teh ne končaš, zlorada smrt,
teh blag spomin ne bo zatri.
Teló vmoriš pač, smrt, mu ti,
a v delih mož na vek živí.
Ko tí pa zadnje bitje streš,
tí, vsemorilka, tudi umreš;
a On nesmrten, polen slave
smrt tvojo gledal bo z višave!

NAD PREPADOM.

Roman. Spisal Fran Govékar.

(Dalje.)

VI.
Vuredništvu „Svobodnih glasov“ je
zavladalo veselje. Jedva je bilo iz-
šlo dvojje številka, ko je vlada raz-
pisala že dolgo pričakovane državno-
zbornske volitve. Gradiva torej listu ni primanjkovalo,
program novega organa se je mogel naročnikom
mahoma razjasniti in prilika, osnovati novo po-
litično stranko, je bila na dlani.

Na večer so se shajali v tesni uredniški sobi
prijatelji in zaupniki dr. Kolariča ter so snovali
načrte, si razdeljevali agitatorske posle in kovali
organizacijo. V prvi vrsti pa je bilo pritegniti
zastopnike meščanstva in inteligence, ki razpolaga
s kapitalom. Izvolil se je torej „neodvisen“ volilni
odbor, v katerem so sedeli tovarnar za parkete
Simončič, veleposestnik in stotnik v p. Glaser,

JOS. VRBANLIJA:
TOLAŽNICA V ZADNJEM BOJU.

nekaj hišnih posestnikov, trgovcev, obrtnikov, učiteljev, odvetnikov, — duša vsem pa sta bila dr. Kolarič in njegov koncipijent, dr. Zorè. Načelnika sta bila Simončič in Glaser.

Dr. Kolarič ju je pridobil za svoje načrte s tem, da je udrihal po razširjajoči se stranki socialnih demokratov in krščanskih socialistov, ki so bili začeli strastno agitacijo med delavci, kmeti in malimi obrtniki. Bila sta dobra, naivna, častihlepna možička, mali debelušasti, opasno astmatični Simončič in nervozni, razdražljivi Glaser. Zavedajoča se svojega častnega mesta in vpliva ter hvaležna, da sta se mahoma povzpela na prvo stopnjo politične karijere, sta se radostno odzvala Kolaričevemu prijaznemu vabilu ter sta položila v strančino blagajnico znatno svoto. Vzgladu teh dveh prvakov so sledili z večjimi ali manjšimi zneski tudi drugi člani volilnega odbora, vse pa je nadkrilil dr. Kolarič, položivši v volilni fond čisto nov bankovec — tisočak.

„Nobena žrtev za domovino, za svobodo in napredek ni zame prevelika, in srečen bodem, ako obrodi skromni moj dar vsaj malo sadu v prospah in čast mile naše očetnjave!“

Tako je zapisal dr. Kolarič na svojo posetnico ter jej priložil bankovec. Še tisti večer je z zanosom prečital v seji zaupnikov te krasne besede strančini blagajnik, profesor Koder... In od ganutja jecljaje, je predlagal Koder, da se objavijo takoj v prihodnji številki „Svobodnih glasov“ imena in zneski darovalcev „v svete kulturne svrhe milega naroda slovenskega, v vzpodbujanje naroda in vzgled zorni naši mladini.“

Dasi je ugovarjal dr. Kolarič temu predlogu, je bil sprejet vendarle, in prav Zemljič je dobil nalogo, da spiše vvodnik o „žrtvah za narod“ ter še posebno beležko med „domačimi vestmi...“

Ivan Zemljič je bil srečen, saj je mogel sedaj govoriti s tisočnimi plamenečimi jeziki dan za dnem narodu, buditi ga, dvigati ga iz otopelosti in brezbriznosti ter mu slikati bodočnost, polno slave in blagostanja. Iz svojega srca je kopal svoja najplemenitejša čustva, iz svoje duše je izlival svoje najsvetejše misli ter jih večer za večerom predlagal v listu javnosti, da se navduši in ogreje, da začne čutiti, misliti in delati po njegovo. Svet se mu je dozdeval poklic časnikarja.

Žurnalista slovenski bodi glasnik naroda, njegov učitelj bodi in duševni voditelj; v imenu vsega naroda zahtevaj, žurnalista, s plamenečo besedo pravice svoje domovine, opozarjaj jo na pretečo nevarnost in odbijaj sovražne naklepe in naskoke; žurnalista stoj brez prestanka na straži ter ne deni orožja nikdar iz rok; živa vest moraš biti svojim rojakom, vest, ki jih neprestano svari, kara, odvrta od zlega, nepoštenega, neznačajnega, — dobri genij bodi, ki dviga omahujoče, navdušuje ohladela srca ter polni z upom in zmagovitostjo one, ki se pogrezajo resignirano v malodušnost in obup! Kadar onemi in oslepi vse, ohrani si žurnalista oster sluh in vid, kadar omaga in se udaja vse, vzpenjaj se žurnalista na čvrstih krilih svoje domovinske ljubezni tem višje in tem bližje k idealnim ciljem svojega naroda! Kakor bojni rog mora biti silen tvoj glas, kakor srce in duša očeta morata biti nežnoskrbna in sočutna srce in duša žurnalistova! Kakor v osrčju zemlje mora goreti in plamteti v tvojih prsah neugasen, silen vulkanski ogenj, čegar žar prehajaj na ves narod! Dan na dan meči med ljudstvo najsvetlejše strele svojega uma in podarjaj najlepše bisere iz svoje duše! In teh strel ne sme biti nikdar konec in teh biserov ne sme zmanjkati nikoli! Večno mlad, goreč, čuječ, bojaželen in zatajujoč ter žrtvujoč mir lastnega srca, radostno ugonabljaš svoje lastno življenje... tak moraš biti, slovenski žurnalista! Hvaležnosti naroda pa ne išči! Zavest, da si vršil svoj svobodno izbrani poklic s požrtvovalnostjo mučenika, ki trpi in umira smehljaje za sveto idejo, le ta zavest ti bodi plačilo! In ko ti pade pero iz umirajoče roke, smehljaj se tudi ti, žurnalista, in umri brez tožbe kot nepoznan junak, kar si bil vse življenje!

Tako je mislil Zemljič o svojem poklicu in bil srečen; delal je neumorno in polnil ga je pri tem čut razkošnega užitka, ki mu ga ni enakega. Delati, pisati, iskati novih idej, izvrševati vedno nove načrte, širiti krog sodelavcev in navdušiti jih za intenzivno, širokozrasno delovanje... ah, kaj je lepšega na svetu! — Včasih na večer, ko se je nakupičil pred njim rokopis ter so ležali

okoli njega po tleh, mizah in stoličkah časopisi in nešteta pisma, se je utrujen naslonil v svojem stolu ter zrl predse poln zadovoljstva. Zdel se je sam sebi poveljnik, ki vodi s svojo voljo in s svojo besedo tisočero in tisočero volj in duš; in nič ga ni zanimalo izven pisarnice, nič ga ni motilo v njegovem delu, — oči ostro uprte v idealni cilj svojih teženj, se je pogreznil docela, z vso dušo in z vsem srcem v svoj vzvišeni posel ter je delal, delal . . .

Hej, to je bilo življenje v novi tiskarni! Ropot strojev, cvrčanje elektrike, ostri udarci kladiva po formah listovega stavka, klici vlagaric, tekanje dečkov raznašalcev, kratka, osorna povelja poslovodje . . . hej, bujnost radostnega dela je polnila vso hišo!

V sobi tik Zemljičeve pisarnice je sprejemal šef uredništva, dr. Kolarič svoje dopisnike in prijatelje. Od tam se je čulo vedno zamolklo govorjenje, glasen smeh, energični, podjetnosti polni vzkliki in zmagovito, hrupno pritrdjevanje. Vesela nervoznost, živahna delavnost vsepovsod! Kakor bi prešinil električni tok počivajoč stroj, tako se je hipoma zgenilo vse po mestu, se prebudilo mahoma iz letargičnega spanja ter oživel, vzraslo, vzkipelo. Nova stranka! Nov list! Nove volitve! Troje bomb v speče mravljišče!

V Zemljiču je drhtela vsaka žila, mu je živel podvojeno življenje vsak živec, in oči ostro uprte v idealni cilj svojih teženj, ki so se mu zdele vsak dan bližje, se je pogrezal z vso dušo, z vsem srcem v svoj vzvišeni posel idealnega žurnalista ter je delal, delal . . .

Pač se mu je zmračilo oko, ko je čital v „Svobodnih glasovih“ včasih notice, polne psokv, blatenja, poniževanja nasprotnikove časti in poštenosti; — rdečica ogorčenosti in srama mu je hušknila v blede lice, ko je čital brezstidne slavospeve na dr. Kolariča, Simončiča in Glaserja in poleg nizkotnopredrzne napade na može, ki jih je dotlej spoštoval kot mirmodelavne rodoljube. Kakor bi mu bušil v nos smrad hipoma odkrite greznice, se mu je zdelo, ko je čital tiste osebne naskoke, in srce se mu je skrčilo, ko je pomislil:

„Čemu to?! Naši rojaki so, ki tudi ljubijo svojo domovino! Zakaj bi ne delali edini, složni proti skupnemu sovražniku: narodni odrevenelosti ljudstva in proti zavrtni zlobnosti naših na-

rodnih sovražnikov? Oh, kako široko, kako velikansko je vendar polje, ki ga ima še obdelati slovenska inteligenca, da prodre do osrčja naroda, kmeta in delavca! Tam poginja in propada kmet v svoji nevednosti in duševni sužnosti, in delavec je brezpraven suženj, ki ga ubija kapital . . . inteligenca pa se grize in davi med seboj za par oseb!

Nikdar, nikdar ne bo svoboden ta narod, ki si kuje sam verige, ki si koplje lastni grob! Nikdar ne doseže svojih ciljev narod, ki izgublja svojo moč le v osebnih bojih in ki vidi svojega sovražnika v lastnem rojaku! Tolpa norcev smo, ki pleše nad vulkanom, iz katerega se čuje že votli grom! Krviželjne bestije smo, ki butamo ob krhke stene lažnjive kulture z besnim poželenjem, da bi ta stena padla ter da bi se mogli zakaditi v blazni strasti drug na drugega ter se razmesariti na kose!“

Kadar so prišle Zemljiču take misli, tedaj je zaječal glasno od bolesti in studa. In zamajala se je zopet v vseh svojih temeljih njegova vera v bodočnost domovine, v življenjsko sposobnost naroda, v poštenje voditeljev . . . In prestrašen, obupan se je vpraševal:

„Torej je vendar resnica, da so vsi moji visoki načrti, vse moje nade le puhle fantazmagorije, smešne iluzije, porojene v nezreli duši fantasta, ki sem gledal prav doslej cvetje na grobeh ter iskal biserov na smradnem gnojišču? O tepec, ki si prihitel molit v hlev! Beži, beži, — otresi se vsega ter se vrni, odkoder si prišel! Pobegni iz tega brloga egoističnih zveri, sicer postaneš njim enak!“

A bežal ni! Kadar je stopal zdvojen in ubit mimo Vidinega okna, ga je sprejelo dvoje smehljajočih, ljubezni polnih oči in nad belimi zobki mu je zažarelo nasproti dvoje toplih sladkih ustec. In dvoje mehkih ročic se je oklenilo njegovega vartu, mu pogladilo temno čelo in mračno lice:

„Ivan . . . dragec . . . Smej se, glej, tvoja Vida te ljubi!“

In bežal ni! Stisnil jo je k sebi, poljubil njene baršunaste, tako vroče ustnice ter se potapljal blažen v njenih očeh, tako krotkih in tako jasnih . . .

In bežal ni!

(Dalje prihodnjič.)

GLEDALIŠČE V IDRIJI.

Poroča E. G a n g l.

Na Kranjskem imamo dve javni gledališči: eno v Ljubljani, drugo v Idriji. Imamo? — Ne! Ampak imeli smo, zakaj c. kr. rudniškemu gledališču v Idriji je že podpisana smrtna obsodba. Drugod po svetu ravnajo drugače: tamkaj ohranjajo spomenike, ki je o njih izpričala zgodovina in kultura, da so vredni ohranjenja; pri nas mora pasti, kar je služilo dolgo vrsto let plemenitemu namenu . . .

In tako mora pasti tudi idrijsko gledališče!

Škoda je novcev, da bi mu predelali leseno notranjščino in dali ljudstvu priliko, da si vedri in lika duha v gledališču. Škoda je novcev, da bi izpopolnili pomanjkljivosti na odru in v razsvetljavi. In zakaj ni tega denarja? Zato, ker ni za slovensko gledališko umetnost smisla in srca tam, odkoder je prišla smrtna obsodba. Kar ne služi praktičnim smotrom, ki jih človek lahko vidi s slepimi očmi in otiplje z lastno roko, kar ne nosi toliko in toliko gotovega dobička, — to nima pomena in vrednosti, najsi sanjajo glupi idealisti o nekakšni kulturni nalogi!

In pa gledališče v takem kraju! Čemu tudi? Ako ni nič drugega, čemu potem vsaj gledališče?

Seveda: ne vedo, kako je delavnemu človeku takrat, ko pride v jasno razsvetljen prostor; glava pri glavi; zastor se že giblje, da zdajci zdrči kvišku. Po vsem prostoru se razlije iz sto duš en san vzdih olajšanja, pozabe in pričakovanja . . .

To je veliko, sveto, neobično občutje!

GLEDALIŠČE V IDRIJI (ZUNAJ).

Ostane samo zunanji zid. Vso notranjščino pa podero in razneso ter jo prirede za shrambo gasilnega orodja. Gasilno orodje je pač že reševalo Talijina svetišča, a vendar se še ni zgodilo, da bi morala prva kot pregnanka bežati pred drugim. Ta čudna metamorfoza idrijskega gledališča nima kmalu enake v kulturni zgodovini!

In tako mora pasti tudi idrijsko gledališče!

Slavni in dolgi dobi kulturne njegove misije prihaja žalosten konec.

Neka listina iz leta 1844. omenja, da je bilo idrijsko gledališče zidano l. 1796. drugi zapisnik pa govori, da so ga zgradili v letu 1777. Tudi zgodovinarji mesta Idrije govore za drugo letnico, ker pravijo, da so ustanovili gledališče za mlade cesarice Marije Terezije.*

Poslopje je služilo prej za shrambo rudarskega orodja in materijalij, ker takrat še niso imeli sedanjega velikega skladiščnega postopja. Idrijski rudniški uradniki so na lastne stroške priredili to poslopje za gledališče. Zato so si pa pridržali pravico do uporabe lož zase in za svoje, dokler so sploh bivali v Idriji. Seveda so morali plačevati vstopnino k predstavam. Te pravice so se posluževali uradniki, dokler so se sploh vršile predstave v gledališču. Zato vedo povedati še dandanes, čigava je bila ta in ta loža. Tako je bila n. pr. loža nasproti odru last vsakokratnega rudniškega nadsvetnika, oziroma rudniškega predstojnika, ono pod njo so imeli elevi, tretjo od nadsvetnikove na desno c. kr. učiteljice i. dr.

Na erarične stroške so popravili poslopje leta 1832., 1844., 1872. in 1895.

Notranjo opravo — t. j. slikanje, tapetovanje, zagrinjala, kulise itd. — so prenovili in popravili l. 1872. uradniki sami. Denar v pokritje stroškov so nabrali med seboj, nekatere preostale lože pa so prodali idrijskim meščanom, ki so imeli pravico do njih vse svoje življenje. Za to so plačali enkrat za vselej 25 goldinarjev,, a so se morali tudi zavezati, da bodo po potrebi iz svojega prispevali k stroškom za vzdrževanje lož.

* Za podatke moram zahvaliti gospoda c. kr. rudn. uradnika Filipa Vidica, ki mi jih je nabral, za fotografiji pa g. fil. Kajetana pl. Premiersteina in g. c. kr. davčnega kontrolorja Jožefa Zazulo. Pis.

KAMILA ZESCHKO:
NA JADRANSKI OBALI.

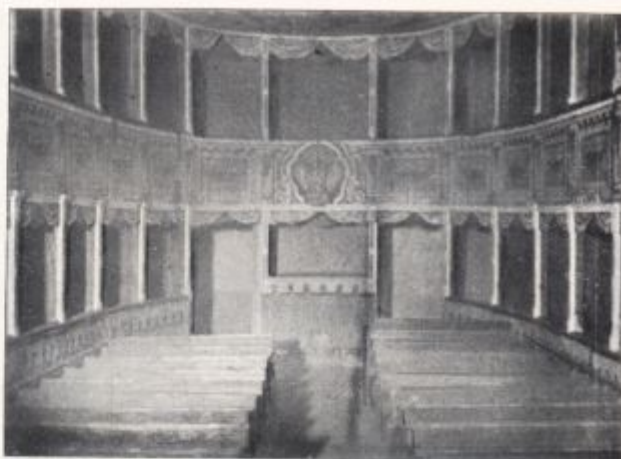

Za predstave, rekvizite itd. je skrbel poseben gledališki odbor, ki so ga izbrali uradniki sami iz svoje srede.

V začetku so uprizarjali diletanti seveda samo nemške igre. Prihajale so časih tudi nemške gledališke družbe — slabe in dobre — ki so po dlje časa prirejele predstave.

Po Trstenjakovem „Slovenskem gledališču“ se je prvič oglasila v idrijskem gledališču slovenska beseda l. 1850. („Matijček se ženi.“) Pogostejše so bile slovenske predstave od l. 1870. dalje, in sicer so največkrat na en večer igrali eno nemško in eno slovensko igro. Polagoma pa so nemške predstave popolnoma prenehale; in uboga slovenska Talija je imela tudi v Idriji prijazno, simpatično domovanje.

Za slovenske predstave je skrbelo in skrbi še dandanes „Dramatično društvo“ v Idriji, ki so ga ustanovili l. 1889. Ustanovnik in duša mu je bil gospod Vinko Lapajne, mož odličnega igralškega talenta in kipečega umetniškega temperamenta. Iskren prijatelj Ignaciju Borštniku, je bil ves vnet za gledališko umetnost, ki se ji je menil popolnoma posvetiti. Eno leto je tudi obiskoval gledališko šolo na Dunaju, a doma je imel trgovino in rodovino, in tako je ostal — Pegaz v jarmu. Do svoje rane smrti — umrl je v 33. letu svoje dobe 1894. l. — je bil spiritus agens idrijskemu gledališkemu življenju, ki ga je stalo mnogo denarnih žrtev in mu izpodkopalo zdravje. Desna roka mu je bila soproga Fani, rojena Harmelova, ki še dandanes vodi z bogatimi svojimi gledališkimi izkustvi tehniški in dekorativni del slovenskih gledaliških predstav, uprizorjenih sedaj na tesnem čitalniškem odru. Predsedništvo „Dramatičnega društva“ in režijski posli so sedaj v rokah gospoda Filipa Vidica, ki je v Idriji to, kar Ljubljani g. Verovšek. Ob njem se zbirajo diletantke in diletanti, ki igrajo z veliko vneto in lepim razumevanjem večje in manjše igre tako resnega kot veselega značaja.

GLEDALIŠČE V IDRJI (ZNOTRAJ).

V idrijskem gledališču je oder velik in prostoren v globočino, daljo in višino, zato je bilo na njem lahko uprizarjati tudi velike igre. Izza ustanovitve „Dramatičnega društva“ so igrali v Idriji te-le večje igre: „Lumpacij Vagabund“, „Črevljar — baron“, „Mlinar in njegova hči“, „Marijana“, „Enajsta zapoved“, „Svetinova hči“, „Cvrček“, „Bisernica“, „Zapravljivec“, „V Ljuljano jo dajmo!“, „Županova Micika“, „Revček Andrejček“, „Pojdimo na Dunaj!“, „Vrban Debeluhar“, „Zmešnjava nad zmešnjavo“, „Na Osojah“, „Čarovnica pri jezeru“, „Pri belem konjičku“, „Rokovnjači“, „Deseti brat“, „Otok in struga“.

Vse te igre so igrali po večkrat, po dvakrat do šestkrat. Razen teh pa so uprizorili tudi mnogo enodejanjk in dvodejanjk. Ob slovesnih prilikah so govorili tudi prologe in prirejali alegorije. Gostovali so: gospod Borštnik, gospa Borštnikova in družba slovenskih igralcev iz Ljubljane.

Toda — vse to je bilo! Idrijsko gledališče je — žal! — doigralo svojo ulogo. Vrata vanje so zaprta plemenitega uživanja željnemu ljudstvu. V kratkem zapojejo v njem sekire in kladiva, da bo čuti, kakor da zabija kdo žreblje v rakev...

V GOSTILNI.

Borisov.

Daj, nalij mi vinca, dekle,
z mano čašo to izpij!
Na veselje in na žalost
prošlih in bodočih dni!

Na pogrebno let prošlih
in na slast bodočih dni...
Hej, le pijmo, v zlati kaplji
žalost, bol se utopi!...

M. ADE:
V JAPONSKEM
GLEDALIŠČU.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

„Slovenska Matica“ je izdala za l. 1904 sedmero knjig, ki pa so izšle šele početkom aprila 1905, torej za cele tri mesece prekasno. Vzroka tej zakasnitvi je iskati v netočnosti literarnih sodelavcev „Matic“ in pa v nezanesljivosti nekaterih tiskarn. „Slovenska Matica“ živi namreč še vedno takorekoč iz rok v usta; uredniški predali so vedno prazni in uredniki moledujejo rokopisov šele v poslednjem hipu. Naš: „ceterum censeo“ — nedostatek literarnege programa — se maščuje leto za letom. Odbor ne more misliti niti za dve leti naprej; ne ve, kaj bi, s kom in kako bi, — skratka živi veselo kot ptica pod nebom od — slučaja. Edina izjema je danes morda g. prof. dr. Štrekelj, ki ima, kakor je videti, še ogromno gradiva, in pa morebiti g. dr. Simonič; štiri knjige pa so odvisne od — letine. Vrh tega pa se je vvedel še abus, da se tiskata kar po dve knjigi v isti tiskarni, ki seveda poleg drugega, nujnejšega dela izvršuje Maticino naročilo le takrat, kadar stoje stavci in kadar počivajo stroji. Sploh vlada v „Matic“ neka šablona in okostenelost, iz katere ni lahko iztrgati jo. Birokratski šimel! Z vso ponižnostjo bi se torej usodil predlagati, da

se razdele poslej knjige med šestorico slovenskih tiskarn (saj jih imamo kar v Ljubljani 5!), ki opravijo svoj posel hkratu. Gledé gradiva pa naj bi se poizkusil morda tale modus: n. pr. „Knezova knjižnica“: za l. 1906 odbor že danes pogodbeno zaveže g. Fr. Ks. Meška in g. Fr. S. Finžgarja, za l. 1907 g. dr. Iv. Šorlija in go. Zofko Jelovškovo, za l. 1908 g. Iv. Cankarja in Otona Zupančiča, za l. 1909 g. Jos. Kostanjevca in g. A. Funtka i. t. d. Kakor hitro izročé pisatelji svoj rokopis, za čegar kvaliteto morejo jamčiti sami s svojim literarnim slovesom, dobe polovico honorarja; drugo polovico pa tedaj, ko se knjiga dotiska. Knjigotržci so v zadnjem času preplavili knjižni trg z zborniki poezij; to je dokaz, da je pesniškega gradiva na izbero. Zakaj bi „Slovenska Matica“ ne izdala vsako ali vsaj vsako drugo leto izbrane pesniške zbirke gg. O. Zupančiča, Cv. Golarja, Al. Gradnika, V. Spindlerja, Nataše, A. Medveda, Silv. Sardenka i. dr., ki imajo svoje pesmi razkropljene po raznih naših beletrističnih mesečnikih? „Matica“ s svojimi literarnimi ustanovami in 3000 abonenti bo zmogla vsaj tolik honorar, kakor ga plačuje Schwentner ali Gabršček! Take pesniške zbornike izdaja že dolga leta tudi „Hrvatska Matica“, — zakaj bi je naša „Matica“ ne posnemala? — Ali

n. pr. knjiga „Prevodi iz svetovne književnosti“! Za l. 1905 se izda prevod slovanske drame, za l. 1906 modern roman iz poljske književnosti (prevede ga g. P. Miklavc, ki zalaga Gabrščkovo in Bambergovo založbo), za l. 1907 historičen češki roman (prevede ga g. prof. Svetič ali g. K. Schweiger ali ga. Jelovškova), za l. 1908 Goethejevega „Fausta“ I. del (prevede ga g. prof. Funtek) i. t. d. Ali seveda: dotična dela je treba naročiti že danes, kajti brez programa ne gre voditi našega edinega književnega društva! — Vobče pa smo z letošnjimi (t. j. lanskimi!) knjigami „Slovenske Maticе“ zadovoljni in z veseljem konstatujemo, da je tudi beletristika prav lepo zastopana. Edino izjemo dela „Zabavna knjižnica“, ki je očitno s težavo zmašana in skrpana kakor sračje gnezdo. Toda o tem kasneje. — Danes naj le še po „Letopisu“ za l. 1904 — pridno delo marljivega tajnika, blagajnika, arhivarja i. t. d. g. Evgena Laha — konstatujemo, da je imel odbor l. 1904 troje sej ter da se je zopet zmanjšalo število članov za 39, tako da šteje društvo koncem l. 1904 le še 3003 člane. Tekom zadnjih 3 let se je skrčilo število članov za 220!! To dejstvo je menda končno vendarle odprlo knjižnemu odboru vsaj nekoliko oči ter se je začel ozirati na želje večine članov! Gorko želimo, da pridobe poslednje lepe in dobre društvene knjige „Slovenski Matici“ zopet vsaj 220 novih članov. Slovenci in Slovenke, pristopite v kolo „Matičarjev“, kajti to je ne le Vaša narodna dolžnost, nego tudi Vaša kulturna in estetska korist! Poverjeniki, zgenite se in agitujte!

c. r.

„Venec slovanskih povestij“. VIII. knjiga. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček 1905. Cena 1 K 20 v. V tem zvezku je zbranih 12 novel, povesti in črtic iz ruskega („Kako se je pijanec izpreobrnil“: A. P. Golicinskij), iz češkega („Roža“ in „Abisag“: Jaroslav Vrchlický, „Skalni golob“: Fr. Herites, „Slika iz vojne“, „Stanja“: Bohumil Brodský, „Foltinov boben“: Svatopluk Čech, „Mojsterski lažnik“: * * *) iz poljskega (Bodi blagoslovljena“: Henrik Sienkiewicz), iz srbskega (Peter Kočić: „Grob Sladke Duše“, „Mrguda“, „Jablan“, „Pri Markanovem studencu“) in iz hrvaškega („Priatelj Lovro“: Avgust Šenoa). Vmes pa se je vrnila še neznatna črtica Zofke Kvedrove: „Po zimi“, ki v to okolico ne spada. Knjiga je sestavljena iz ponatiskov feljetonov v „Soči“ in „Primorcu“. Na ta način delajo knjige vsi narodi, in le obžalovati je, da se pri nas pogubi precej lepili prevodov znamenitih beletrističnih del. Seveda se pri nas malo cenijo prevodi v podlistkih, ker so v pretežni večini res slabi. Navadno „prevajajo“ slovenščine nevedči ljudje in še to po nemških prevodih, ne pa po originalu. Povesti v tem „Vencu“ so vsesokz literarne vrednosti in tudi prevodom ni očitati, da bi bili nezadostni; le v ortografiji ni vse v redu in interpunkcija je zelo površna. To in dvakratno paginiranje str. 225 — 237 pa postavljam na rovaš nevestnega korektorja. A. Gabrščkova tiskarna si je pridobila že velikih zaslug za izdajo prevodov iz slovanskih literatur; A. Gabršček je — si parva magnis componere licet — Slovencem to, kar so Čehom Otto, Vilimek ali Topič, Nemcem Reclam, Marchlewski, Langen ali dr. Demcker. Vendar je tu neka razlika: ti nemški ali češki založniki izdajajo namreč le najboljše, najznamenitejše literarne umotvore v najčistejšem književnem jeziku ter vedno v okusni opremi, A. Gabršček pa izdaja večinoma slučajno mu doposlane prevode brez literarnega programa in večkrat v nedostatnem jeziku. Glede opreme mu ne moremo ničesar očitati, ker ima pač premalo odjemalcev, da bi mogli kaj več zahtevati. Pač pa bi želeli, da si pridobi založništvo A. Gabrščka v Gorici literarno izobraženega in jezikovno docela sposobnega ko-

rektorja, ki bi bil zajedno urednik! Potem si njegova tiskarna in založnica pridobi nevenljivih zaslug za našo književnost, ki je doslej z literarnimi prevodi jako slabo preskrbljena. VIII. knjiga „Venca slovanskih povestij“ pa je pravcat konglomerat; za 1 K 20 h dandanes že tudi Slovenci lahko zahtevamo dostojno urejeno knjigo lepega sloga in jezika, zlasti še, ako je ta knjiga pravzaprav le II. natisk! Vzlic tem splošnim opazkam „Venec“ iznova priporočamo, ker obsega prav zanimive in karakteristične povesti, ki se prikupijo vsakomur!

Dr. K. Š.

Ivan Trnski: Iz slavenske rodbine. Pjesme. U Zagrebu 1904. Izdala „Matica Hrvatska“. „Zabavna knjižnica“ M. H. Svezak CCLVIII.—CCLXIX. 1904. — „Zabavna knjižnica“ M. H. je posvečena ne le izvornim leposlovnim delom, nego tudi prevodom pesmi, epov, dram, povesti in romanov iz ruščine, poljščine, srbsčine, angleščine, nemščine in francoščine; letos pa je prinesla zbornik prevodov iz slovenske, češke, poljske in ruske pesniške literature. Prevajalec je sivolasi starosta hrvaških poetov, vitez Ivan Trnski. Stari pesnik je izbral pač ono, kar je baš njemu in njegovi liri prijalo najbolj; zato je naravno, da v tem zborniku moderni poetje malone niso zastopani, nego le slovanski — klasiki. Kakor pa smo hvaležni Trnskemu, da je sprejel v svoj zbornik tudi Slovence, mu moramo vendar povedati, da njegovi prevodi niso dobri in da je njegov izbor malo srečen. Potočnik, „pesnik“ (?) „Popotnika“, je med nami že davno pozabljen in nikakor nima več prostora poleg Prešerna in Aškercja. Prešeren je zastopan s trojico pesmi: „Strunam“ („Žicama“!), „Pod oknom“ (grozen prevod!) in „Oj, Vrbo“; Gregorčič z romanco „V pepelnici noči“ (strašno!) in Aškerc z balado „Mejnik“. To je vse! Slabo so predstavljeni slovanski poetje, in hudo krivico nam bodo delali Hrvatje, če bodo presojali slovensko poezijo po tem borem številcu slabih in presvobodnih prevodov, ki so jedva vsebina originalov. Kako je prišel Potočnik na čelo te družbe!? In ali vitez Trnski res ne pozna še Stritarja, Jos. Cimpermana, Sim. Jenka, Fr. Levstika, A. Funtka, Iv. Cankarja, K. Ketteja, Jos. Murna, O. Zupančiča? Zakaj je izbral iz 3 zvezkov Gregorčičevih in 4 zvezkov Aškercjevih poezij baš omenjeni dve? Saj nista niti najslavnejši, niti najboljši, še manje pa najznačilnejši! 6 vzorcev iz velike množice izvrstnih slovenskih lirskih in epskih pesmi, to je pač tako pičlo, da bi bilo skoraj bolje — nič. Hrvatje imajo itak vrlo malo poznanja našega slovstva ter ga v svoji ignoranci seveda tudi posebno ne spoštujejo. Temeljem teh mizernih prevodov ga bodo spoštovali pač še manje! — Isto se more reči o prevodih iz češčine in poljščine. Ogromno poljsko poezijo zastopata celo samo — 2 poeta: Mickiewicz in Konopnicka; — čuden par, kaj ne? Največji, zato tudi najboljši del je ruski, dasi tudi v njem pogrešamo celo vrsto novejših poetov. O najmlajših seveda ni govora! Naše mnenje je: ako se izdajajo antologije, naj se predvsem izbira ter predstavi posamezne literature v izbornih prevodih vsaj v širokih obrisih popolno. Naj si ogleda g. vitez Trnski n. pr. našo „Rusko antologijo“! Ta njegova pa je v vsakem oziru ponesrečena, dasi vendar prav radi priznavamo, da jo je rodila najboljša volja in resnično lep namen! A to dvoje dandanes ne zadošča več.

c. r.

Vladoje Dukati: Slike iz povijesti engleske književnosti. Izdala „M. H.“ 1904. — „Matica Hrvatska“ izdaja poleg beletrističnih in poljudnoznanstvenih knjig tudi knjige literarno-zgodovinske vsebine in literarno-estetskega značaja. L. 1891 je izdala prvič „Slike iz svjetske književnosti“, l. 1894 dr. M. Šreplovo krasno knjigo „Ruski pripovedači“, l. 1895 dr. V. Jagičevo ephalno delo

„Ruska književnost u osamnaestom stoljeću“, l. 1806 Adamovićevo „Francuzka drama“, l. 1897 Pinterjevo „Njemačka književnost do smrti Goetheove“, l. 1899 zopet † dr. M. Šreplov „Preporod u Italiji u 15. i 16. stoljeću“, l. 1902 Medinijeve „Crtice iz hrvat. književnosti“ (Povjest hrvat. književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku) in končno l. 1904 Vl. Dukatove „Slike iz engleske književnosti“. Dukat je pisal pregled angleške lepe knjige od najstarejše zgodovine Britanije do smrti kraljice Viktorije (l. 1901). Na 336 straneh je znal prav spretno podati povest idej v angleški literaturi s tem, da je kratko, zanimivo in ostro očrtal tiste glavne literate, ki so dali najčistejši in najmarkantnejši izraz razvijanju angleške kulture. Angleška književnost je najbogatejša, a vendar najnepoznanejša na svetu, saj se po naših šolah pač neznansko natančno predava o najneznatnejšem nemškem literatku menišču, o angleških literarnih velikanih pa se jedva mimogredé čuje kaka besedica. No, seveda, saj se o ruski literaturi niti ne govori! Zato pa misli marsikdo, ki se smatra veleizobraženim, da je Shakespeare alfa in omega angleške literature, da so Angleži pač prvi trgovci in kolonizatorji, da pa za idealne težnje, za književnost in umetnost, nimajo niti smisla niti sposobnosti. Dukatova lepa knjiga pouči Hrvate, Srbe in tudi Slovence, da so bili v veliki zmoti. Angleški pisatelji so namreč večkrat potegnili za sabo ves kulturni svet ter se s pravico poleg Italijanov in Francozov prištevajo med ustvaritelje evropske kulture in civilizacije. Shakespeare je vzornik in nedosežen mojster drame, Byron je mogočno vplival na Puškina in Lermontova, Scott je deloval na vse sočasne in tudi poznejše romanopisce, Milton in Ossian sta epika giganta, Poe, Bret Harte, Irving, Cooper, Ruskin, Twain, Emerson, Carlyle pa so pač slavni in znani po vsem svetu! Zato moremo „H. M.“ le čestitati, da je povečala ciklus svojih „Slik iz svjetske književnosti“ z dragoceno angleško sliko. Vl. Dukat pripoveduje vseskoz zanimivo, jasno, primerno kritično in zadostno informativno. Prav dobrodošli so v njegovo simpatično pripovedovanje vtaknjeni prevodi posebno karakterističnih pesmi odlomkov romanov, dram i. dr. — Kdaj nam mnogoštevilni veleučeni, a tako strašno sterilni p. n. gg. profesorji v odboru „Slovenske Matice“ napravijo to veselje, da nam enake knjige, kakoršne smo zgoraj naveli iz „Svjetskih slik“ H. M., vsaj naroče, če jih že sami „ne utegnejo“ spisati?! Verujte, gg., da imamo med sabo vsaj par mladih mož, ki bi bili takemu naročilu kos! Samo poizkusite! c. r.

Tereza Nováková: Jan Jilek. (Roman). Založil J. Vilimek v Pragi. Cena K 3.—. Nováková je najboljša češka pisateljica. Njen najnovejši roman je odlomek iz češke zgodovine. Kakor so Jiráskovi „Psoglavci“ maščevali Kozino-Sladkega na češkem zahodu, enako maščuje roman T. Novákové na češkem vzhodu Jana Jilka, mučenca za vero očetov. „Tako je pri nas gorelo!“ piše tam vrla domoljubkinja. „Tako gorí pri nas!“ nam je odmevalo v duši, ko smo odložili živo ganjeni ta roman. Vesela zmaga racionalizma nad neumnim babjeverjem in fanatizmom se še dozda ne praznuje pri nas. Čehu, ki mu je zgodovina njegovega slavnega, pa tudi trpečega naroda draga, je roman Novákové tešilo in ga vzpodbujala v krutih borbah sedanjega narodnega življenja. A. Z.

Jaroslav Kamper: Bílá láska. (Bela ljubezen) Dogodek, podoben tisoč drugim. Založil J. Otto v Pragi. Cena K 4.—. Oficijal Vorel je pristna praška srajca, v Pragi rojen, na Prago navajen, ki mu je tam znana in ljuba sleherna uličica, nekoliko stiskav, zato pa tudi bogat postareh samec. Zahajal je v družbo sebi enakih, kjer so se posmehovali neprebavljivim zakonskim filistrom. A naposled si je tudi Vo-

relovo srce zaželelo nečesa doslej nepoznanega. Zaznal je, da vsepovsod okoli njega zeva neprijazna praznina ter je končno naknil, da se vpreže v zakonski jarem. Toda — pogorel je, ko je šel snubit. To je prepriprost dogodek, podoben tisočero drugim. Vzlic temu pa je knjiga velezanimiva zaradi opisanega praškega življenja, ki je mojstrsko komponirano in pretkano z lokalnim mišljenjem in čutenjem. Laskavo zaupne natančnosti v opisu se omilijo čitateljevi duši; to je pristno praški roman. Tu je vsa stara Praga na Mali Strani; tu čuješ prekrasne korale hradčanskih zvonov, tu vidiš veličastno panoramo kraljevskih Hradčan, tu opazuješ sivorjave palače in zatemnele samostane liki mumije, in vse to vpliva na čitatelja kakor večna poezija dojmive zamišljenosti. In v vsem tem polje živo srce, polje človeško hrepenenje, v vsem tem je sicer na videz vsakdanje, a globoko življenje. V pozni spomladi se razcvete hrepenenje po ljubavi, zamorjena mladost zastoče, ranjeno srce zaplaka nad nedoseženo srečo, a na drugi strani zauka vesela mlada duša, v kateri je o pravem času vzniknil „beli cvet“.

A. Z.

Leonid Andrejev: „Rdeči smeh“. Rusko-japonska vojna je rodila tudi že bohoto literaturo. Večina te aktualne literature je pač jedva dnevne vrednosti, prijatelj preganjanega Maksima Gorkega, najfinejši psihološki modernist ruski — Leonid Andrejev pa je spisal prekrasno leposlovno delo „Rdeči smeh“. V obliki dnevnika dveh bratov popisuje Leonid Andrejev vso grozo in bedo rusko-japonske vojne, strašno trpljenje vojakov ter vpliv morjenja na Daljnem Vztoku na rusko in tudi na japonsko inteligenco. Vsebinska je na kratko tale: Ruski poet se vdeležuje kot vojak aktivno vojne; strašna vročina, žeja, lakota in zapuščenost, opustošeni kraji ubijajo vso energijo Rusov, ki marširajo proti sovražniku v topi apatiji; ko jih zgrabijo Japonci, hipoma vsi oživé, pozabijo vse svoje neznosno trpljenje, se bijejo kakor levi, a so končno vendarle poraženi. Bojišče je posejano s trupli. Nenadoma se približa Rusom zopet vojaški kor. Topovi grmé, puške žvižgajo, kupi mrtvih se večajo, število ranjencev je ogromno. Tudi poeta-vojaka zadene krogla in mu odbije obe nogi. Preneso ga v vojaško bolnišnico, kjer izve, da so mu bili nasprotniki — rojaki in da mu je krogla ruskega topa odbila noge! Vojaški zdravnik, uničen in zbeگان, zblazni . . . Poeta-vojaka pošljejo, ko ozdravi, domov k družini. Toda vojna mu je uničila živčevje, groza in muka mu je zmedla pamet; izgubil je kmalu ves spomin. Cele noči in dneve sedi za pisalno mizo ter piše s suhim peresom veličastno himno o ljubezni in cvetju. Domišlja si, da piše večnokrasno pesem . . . kupiči bele liste . . . in umre za pisalno mizo s peresom v roki . . . Njegov brat mu je bil ves čas s vsakimjo vred ljubezniv in sočuten strežnik. Ko je brat umrl, odpotuje vsa pokojnikova rodbina na kmete iskat tolažbe, le brat ostane v hiši ter nadaljuje pokojnikov dnevnik, zapisuje po spominu njegovo pripovedovanje ter slika svoje nočne halucinacije. Zdi se mu namreč vsako noč, da vidi za pisalno mizo pokojnega brata, da čuje njegove vzdihne ter da sliši škripanje njegovega peresa . . . Blaznost, ki je vtisnila pečat pokojnikovim zapiskom in pokojnikovemu pripovedovanju, se loteva polagoma tudi brata. Nesrečnež čuti to, bori se s halucinacijami, — zaman. Na kolodvorih vidi dan na dan vlake, polne ranjencev, ujetnikov in blaznikov. Zdi se mu, da vre med narodom, da iščejo zarotnike, da je cesta polna sovražnikov ter da se valí po ulicah reka krvi . . . In končno zblazni tudi drugi brat, ko je še napisal plameneč protest proti vojni. Ta krasna, silno potresna povest, polna najpestrejših in najstrašnejših slik iz tekoče vojne je bajé izredno vznemirila ruske vladne kroge, ki jim miroljubna tendenca leposlovnega dela nikakor ni všeč. Zato

je bil bajè tudi Leonid Andrejev vtaknjen z Gorkim vred v preiskovalni zapor. Delo je izšlo v založbi „Znanja“ v Peterburgu, Nemci pa so hkratu dobili tudi svoj prevod iz Berolina. Izvedeli smo, da se to najnovejše, ne le aktualno nego tudi umetniško delo Leonida Andrejeva prevaja že na slovenski jezik. c. r.

Dr. W. Nehring: Die slovenischen Volkslieder. Sonderabdruck aus den „Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde“. Heft XII. — Tako je naslov 17. strani obsežne brošure, v kateri se bavi dr. W. Nehring s slovensko narodno pesmijo sploh in z njenimi zbirkami ter razpravlja obširno o dr. K. Štrekljevi zbirki (izdaje „Sloven. Maticc“). Dr. Nehring imenuje dr. Štrekljevo delo „mustergültige Sammlung und Ausgabe slovenischer Volkslieder, die nur den besten Leistungen auf diesem Gebiete gleichgestellt werden kann“ ter priporoča, naj bi šlezjska družba, ki namerava izdati nemške in slovanske šlezjske narodne pesmi, imela za vzor dr. Štrekljevo izdajo.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Testament. Narodna igra s petjem v 4 dejanjih. Po romanu Janka Kersnika spisal Otokar Klas (Janko Rozman). Pevske točke priredil Emil Adamič.

Exempla trahunt: Jurčičevi junaki so začeli k nam govoriti z gledališkega odra, zakaj bi zdaj — po „Rokovnjačih“ — ne govorili tudi Kersnikovi? A kaj naj nam pove Kersnik? — Naš dramatik je srečno izbral: roman „Testament“ je kakor nalašč za oder; ostro začrtani značaji, izrazite individualitete so vse važnejše osebe; roman ima nadalje dovolj takozvanega „dejanja“ in je torej v obeh glavnih ozirih za narodno dramo prikladna snov. Temu se pridružuje še tretje: fabula se razpleta v romanu samem dramatsko; potemtako je umljivo, da si ga je izbral dramaturg dramatik . . .

Da bi se dejanje, ki je v bistvu občečloveško in bi se lahko zgodilo kjerkoli v srednji Evropi, bolj ponarodilo, je segel naš avtor prav energično s svojo fantazijo vmes, vvedel, oziroma bolj izbral je nekatere osebe, n. pr. bogoslovca, godca, fante. — Na drugi strani pa je občečloveška snov zlasti pri glavnem junaku Topolščaku silila, da je posegel globlje v psiho. Zato je posvetil prav posebno pozornost tej strani svojega junaka in ga je naslikal — to povemo že à conto — docela tako, da nimam ničesar prerekati. Sploh, če se ne motim, ima pisatelj več žilice za tako resno slikanje kakor za umetni mehanizen, za živahnost in za humor. Pri veselih prizorih se čuti skoraj brez izjeme precejšnja prisiljenost: par kosmatih psov — celo „konjsko f“ je nekdo v II. dejanju vrgel po odru — to ne dela veselega dovtipa in bodrega humorja. Prav z užitkom se pa poslušša, kar sega v duševno označenje, in porabljenih je za to mnogo, jako dobrih prilik.

Prav dobra figura je Tomaž; tu je nudil že Kersnik vse potrebno. Všeč bi mi celo bilo, ko bi dobil mož š večjo ulogo; saj je pravi agens in movens v igri pravzaprav on. Ni mi všeč, da je docela izpuščen prizor, kako izroča Tomaž Gotardu testament, bodisi prepis, bodisi original; pri našem avtorju so odločali najbrž tehniški oziri in račun na končni efekt; a pridobivši efekt na — odru, ga je oslabšal pri gledalcih, ki naj bi dobili vsaj kolikor toliko slike o Gotardu, ki je vendar med glavnimi interesovanci, a v igri popoln neznanec. Kakor deus ex machina — ki ima v igri parkrat večjo ulogo — se prikaže Gotard s svojim testamentom potem, ko ga že ni več treba.

IVANA KOBILČEVA: BOŠNJAK.

Tretja večja uloga je Klandrova, v bistvu kljub raznim burkam resna; tudi ona je dobro ustrojena. — Tam, kjer delujejo — Tomaž le pasivno — te tri osebe (v 3. dejanju pri zločinu), je igra najboljša in tudi v vsakem oziru dobra.

Že kar sem navedel, kaže, da ima naš avtor talent in da je ž njim dosegel tudi uspeh, zelo časten za svoj prvi veliki nastop. — In vendar! Igra, kakoršna je, ne sme ostati. Da začnem pri koncu: konec je absolutno ponesrečen! Že prizor, v katerem pride Topolščakova pregreha na dan, je precej nejasno zasnovan; pa to še bodi. Ali kar sledi — naknaden konec — kali? — to je gorje, ki je moralo gledalca dvigniti s sedeža. V tisti minuti, ko je bila odkrita ženinova pregreha, ko je prišlo na dan, da je Tomaž Metin stari oče, zdaj, ko se še sliši izpred hiše krik ljudi in koraki orožnikov, zdaj naj se tukaj, v tuji hiši, zaroča Meta, še v poročni obleki, z Gotardom, ki ga je prinesel veter?! Res, „žalostno je, hudo žalostno“, je vzdihnil Verovšek v svoji ulogi. — To se mora radikalno preustrojiti; zadnji prizor lahko odpade* in le kakšna besedica naj namigne, da se mlada dva zaljubljenca — o tem zdaj nihče ne dvomi — vzameta in postaneta srečna.

Tako hudo je zavozil avtor sicer le tu; a dokaj prisiljenosti in dramske nepopolnosti je še v igri. Prizori so vobče pre malo napeti; po dva, po trije govore igralci na odru tam, kjer bi jih moralo posezati več vmes, da ne bi nastala čisto tista mučna tišina. Da avtor razume tudi biti spreten, je pokazal v začetku 2. dejanja; tako bodi povsod in igri je zagotovljen popoln uspeh. Igralci naj dobe več dela; saj se je nam g. Verovšek kar smilil, ko ni mogel nič kaj razvijati svojih zmožnosti; zgrabil je itak za vsak

* Pri reprizi dné 1. aprila je tudi res odpadel. Op. ured.

motvožek, kjer je le mogel malo potegniti; istotako vedno izborna g. Danilova. — Že 1. prizor se začanja preveč okorelo; zakaj sede samo tisti trije možicliji pri mizi? Saj je na gledališkem listu dovolj oseb! Potem bo — sicer spretno načrtana ekspozicija — učinkovala drugače. Boljši je prizor v začetku 3. dejanja, ko pridejo ogledniki; pa lahko bi bilo še drugače: tisti „rakci“ ščipljejo premalo.

Razen manjših uložic je avtor samostavno uvedel poleg bebastega Tineta (dobra uloga g. Boleske) in godca Matizlja, ki vsi vrlo izpolnjujejo svoje mesto, še teologa Andreja, Topolščakovega sina, ki ga Kersnik omenja le mimogrede. A ž njim avtor ni imel posebne sreče, dasi je namen dober: vzbuditi Topolščaku v lastni hiši odpor. Marsikaj je sicer tudi tu dobrega n. pr. opomin na očetovo prisego, dano umirajoči materi, da se ne bo več ženil, a vobče je Andrejeva uloga klavrna in nejasna, neodločna. —

Moja sodba je torej ta: igra, kakor je, v celoti ne zadostuje zahtevam, ki jih moramo dandanes staviti glede na ugled svoje dramatike, a ima vendar dokaj lepega in tudi dramskega. — Dramatskih talentov imamo sila malo, tukaj bi se dal vzdigniti še eden!

Topolščaka je igral s fino karakteristiko g. Dobrowolný; meni osebno pa je zlasti ugajal kot Tomaž g. Danilo, ki je prekosil samega sebe. — Sicer pa je bilo dokaj prisiljenega, kar pride deloma na račun igre.

Dr. Jos. Tominšek.

Martin Krpan. (Konec). Mnogo človeško srčnih motivov je vsadil avtor tudi na cesarski dvor; tu se je kretal docela samostojno. Cesarju in cesarici je pridejal še hčerko; ko je bil cesarjevič ubit, bi moral izročiti cesar Brdavs tuji hčerko — nov hvaležen motiv, prepojen s sentimentalnostjo, pri Levstiku čisto tujo! In dalje! Ta hčerka ljubi princa, a princ je bil zaradi spletk izgnan in se vrne baš v trenutku, ko naj bi dobil njegovo izvoljenko Brdavs — nov motiv! Pa še več! Rešitelju domovine se obljublja ista hčerka — zopet motiv. — Dobra ideja leži torej v tej cesarični; ali njena uloga je preveč pasivna; porivajo jo sem in tja, ona je zadovoljna z vsem, seveda najzadovoljnejša naposled, ko jo Krpan vrže, res vrže Andreju v naročje!

Dvor sam in intrige na njem so slikane tako, da so te partije posvečene tistim, ki iščejo v gledališču kaj finejšega. Opazke o deželah, ki se štejejo po številkah, o visokih solah, o davkih, o časti itd., so prav dobra satira; vendar

hodijo po napačnem potu tisti, ki morda hočejo za vsako besedo zaslediti kak konkreten ali celo osebni migljaj; kar se tam govori, velja vobče za vse čase in zato tudi za sedanjega. Drama je mogoča le tam, kjer vlada vsaj subjektivna, četudi ne objektivna možnost. Da taki figovci in linavci, ki tu obdajajo cesarja, ne ustrahujejo Brdavs — sovražnika, je umevno samo ob sebi, zlasti ker imajo izdajalske namene (sicer je tisti prizor o izdaji uvrščen le iz tehniških ozirov!); ko bi bili drugačni, bi tudi za Krpana in njegovo mesarico ne bilo prostora. Tako se je res bilo treba zateči k priprostemu ljudstvu in tu iskati rešitve. Potemtakem je Krpan lahko prav človeški in bi si ga jaz, ko bi ne bilo tega preklicanega občinstva, želel še človečnejšega. Cesarici je prisodil Levstik precejšnjo ulogo, nekako tisto, ki jo tu imajo ministri; pri Govékarju je ona Krpanu prijazna, a ima sploh tako malo opraviti, da bi jo lahko pogrešali. Nič bi ne škodovalo, ko bi cesarica malo pointrigovala, da bi vsaj ne govorili ministri često uni sono.

Najbolj radoveden sem bil, kaj je napravil avtor z Brdavsom. Jasno mi je bilo: ali ga dramatik sploh ne bo pustil nastopiti ali pa ga počloveči. Izbral si je drugo, dasi bi bilo seveda i prvo prav dobro mogoče. Človeški pa je moral postati Brdavs že zato, da ga more premagati Krpan; da pa dobi kaj posebnega, je postal zamorski kralj, ki nastopi v blesku orientalske razkošnosti. Vsekakor je tu (v 4. činu) Brdavs le zaradi bleska, ne blesk zaradi Brdavs. To je tudi prav. Vidijo se vsaj enkrat lepi kostumi in v malih vzorcih tisto mamljivo vprizorjenje, ki ga je občinstvo velikih mest tako zelo navajeno. Vse to je prav in na račun tega kvitiram prav rad tega Brdavs, ki ga je še vedno toliko, da pripravlja v strah junake, kakor jih vidimo zastopane v ministru Jurju.

Igra zahteva sploh za vprizoritev precej aparata; na primernih mestih so pevske in godbene vložke, odaliske plešejo in na oder prihaja Martin pravo pravcato kobilo, ki se ni nič zbala ploskanja, s katerim jo je pozdravilo stojišče. Prizori si sledijo spretno, navadno napeto efektno, in notranja zveza je trdna. Med efekti leže koristna zrna in ta bodo zaplodila dokaj onega sadu, ki so mu namenjeni Muzini hrámi. H koncu naj še to pripomnim, da igra stoji in pade z igralcem Krpanove uloge; vse druge so skoraj postranske, iz česar pa ne sledi, da je igralcem dovoljeno, pred očmi gledalcev zabavati se na odru ob — tujih stroških, kakor sem to opazoval sam.

Gospod avtor pa si naj vedno misli, da je veljavna zanj tista sodba, ki se je izrekala o njem, dokler je bil še „Ignotus“.

Dr. Jos. Tominšek.

M. Gorkij: „Otroci solnca“. V ječi je napisal Gorkij veliko dramo z naslovom „Otroci solnca“, v kateri predstavlja konflikt med staro in novo generacijo ruske inteligence ter med konservativnostjo in naprednostjo naroda. Ker se je slabotnemu Gorkemu, ki boluje itak na pljučih, v ječi zdravje zelo poslabšalo, je moral odpotovati na Krim. Bajje bljuje kri!... Ali se je res zaklela usoda proti ru-

JAPONSKI MOTIV.

skemu narodu, ki izgublja neštete junake in ki je izgubila Vereščagina in Čehova? — ali naj izgubi sedaj še Gorkega?!

Schiller in Slovenci. 8. maja l. 1805 je umrl veliki nemški pesnik Friderik Schiller, in ves omikani svet se bode 9. maja t. l. slovesno spominjal, da je preteklo že 100 let, odkar je izdihnil svojo veliko dušo plemeniti pesnik „Pesmi o zvonu“ in „Viljema Tella“. Schillerjeva klasična dela so prevedena na vse kulturne jezike in tudi slovensko slovstvo ima precej prevodov Schillerjevih pesmi in dram. Spočetka 19. veka je profesor ljubljanskega liceja Franc H. Richter, ki ima zasluge za kranjsko zgodovino, priredil več predavanj o velikih verskih bojih XVI. in XVII. stoletja; ta svoja predavanja je Richter zajel iz Schillerjevih zgodovinskih razprav, v šoli pa je prirejal Richter redne deklamacijske vaje iz Schillerjeve trilogije „Wallenstein“ ter je sploh živo in goreče navduševal slovensko mladino za klasične umotvore svojega nesmrtnega rojaka.* Ta nemški profesor je vzbudil prvi globoko zanimanje Slovencev za književnega kneza Nemcev ter je bil neposredni povzročitelj prvih slovenskih prevodov. Koseski in Jarnik sta prevela „Grofa Habsburškega“, — Slomšek in Koseski „Pesem o zvonu“, ki jo je prevel tudi Kastelic in končno l. 1904 v izborni obliki še Anton Funtek; — „Hojo na plavž“ (Der Gang zum Eisenhammer) sta prevela Urban Jarnik in Jovan Koseski, — „Vodotop“ (Der Taucher), „Bor z drakonom“ (Der Kampf mit dem Drachen), „Rokavica“, „Vrednost žen“ (Würde der Frauen), „Ibikovi žerjavi“ in „Besede vere“ pa so prevodi Koseskega, ki jih je prijavil v Bleiweisovih „Novicah“ l. 1844—1847. Miha Tušek je prevel „Mladeniča pri potoku“ in Jernej Levičnik „Hrepenenje“. Oba prevoda sta izšla v „Čbelici“, ki je prinesla tudi „Mino“ brez prevajalčevega podpisa. Pintar je prijavil v „Novicah“ še „Izreke Confucija, in Cegnar prevod „Planinskega lovca“; Cigaletova „Slovenija“ pa je prinesla prevod pesmi „Das Mädchen aus der Fremde“. Ko se je slavila 100. letnica Schillerjevega rojstva, je pisal Janez Bleiweis v svojih „Novicah“: „Kakor drugod bojo tudi tukajšni Nemci na čast svojemu slavnemu pesniku Friedrich Schillerju napravili stoletno slovesno obletnico v gledališču, po igri pa gostbo, in tako bojo, kolikor je mogoče, tudi oni spojnili dolžnost, ki jo ma vsak narod do svojih pervakov“. („N.“ 1859., št. 45.) — Na oder slovenskega gledališča je prišel Schiller v slovenskem prevodu l. 1865, ko je zagrebški igralec Henrik M. Penn priredil „Žive slike“ iz „Pesmi o zvonu“; Penn je po Koseskega prevodu deklamoval ulogo mojstra, neka gdč. Prelih pa ulogo mojsterice. „Žive slike“ z naslovi: „Poroka“, „Pogreb“, „Na preji“ in „Hrup“ je aranžiral slikar Kurz pl. Goldensteinski, znani Prešernov portretist. Schillerjevo pesem pa so — lokalizirali, kajti v „živih slikah“ nastopajoče osebe so bile v — slovenski narodni noši!

Od l. 1848.—1852 so prinašale „Novice“ Koseskega prevoda Schillerjevih dram: „Devica Orleanska“ in „Mesinska nevesta“ (odlomek). Oba prevoda sta izšla nekoliko popravljena tudi v Koseskega „Razne dela“ (1870). Vendar za oder nista bila zrela. Zato je Etbin Kristan l. 1902 prevedel „Devico Orleansko“ iznova. V tem prevodu se je igrala v sezonah 1902—1905.

Fran Cegnar, je prevel sledeča Schillerjeva dela: „Maria Stuart“. Tragedija v 5 dejanjih. „Cvetje iz domačih in tujih logov.“ V Celovcu. 1861. — „Viljem Tell.“

* Mitth. des hist. Vereines für Krain. 1859. pag. 85.

* V Celovcu 1861 in 1862 v „Cvetju“.

„Cvetje iz domačih in tujih logov.“ V Celovcu. 1862. — „Valenštajn“. Trilogija. V Trstu. 1866. — Žaloigra „Marija Stuartova“ se vzdržuje na slovenskem odru že od l. 1896.

Josip Noll je prevel „Razbojnike“, ki so se igrali prvič l. 1875 in se igrajo še dandanes, Levec Anton-Bistriški l. 1877 „Kovarstvo in ljubezen“, Kalan Ivan pa „Pot k sreči“ („Der Parasit“). S tem smo našli, če že ne vseh, pa gotovo vsaj večino slovenskih prevodov Schillerjevih del. Malo jih je, in žalostna resnica je, da je še nad polovica teh — prav slaba! Pesnik svobode je med Slovenci popularen in zlasti naša mladina poeta idealov iskreno ljubi.

Roberto Bracco: „La piccola fonte“ — „mali vir“.

Mali izvirek je skromna, ponižna žena egoističnega poeta, ki svoje soproje ne uvažuje, jo prezira, a mu je vendar neobhodno potrebna pri njegovem delovanju. Ko izgubi njo, mu usahne vir in — izgubljen je. V Trstu so igrali dne 28. marca prvič to Braccovo dramo s krasnim uspehom. Tretje dejanje, pravi kritika, je najboljšje, kar je sploh spisal Bracco za oder. Bracco je najpriznanejši moderni italijanski dramatik, čegar drame se igrajo po vsem svetu. Na slovenskem odru pa je še popoln neznanec, dasi bi moral imeti že davno prednost pred francozkim in nemškim zmazkom! Njegova drama „Frutto acerbo“ — kislo sadje — je doživela na dunajskem „Volkstheateru“ v letošnji sezoni že preko 30 predstav! Njegova duhovita veseloigra „Nezvesta“ je slavna... Ali bi ne bilo umestno, da se ozira poslej repertoar slovenskega gledališča tudi na italijansko literaturo? Prvi poskus z „Jejtejevo hčerjo“ se je posrečil znamenito!

M-a B-l.

Gabriele D'Annunzio: „La fiaccola sotto il moggio.“

V Milanu so igrali koncem marca prvič to D'Annunzijevo dramo. Pričakovanje je bilo izredno; kar je duševne aristokracije Gorenje Italije, vsa je prisostvovala premijeri. Kritika pravi, da je drama — poetična, semtertjaj „pristno D'Annunzijevska“, a njeno zvijanje dokazuje, da delo ni imelo uspeha. Del občinstva je viharno ploskal, del pa protestoval. Tržaški „Piccolo“ z dne 29. marca pa konstatuje, da je drama propadla in da je ne vzdrži na odru niti slavno avtorjevo ime. Iz ponatiskov milanskih listov je razvidno, da je jezik in slog drame krasen, — a družega nič. „La Sera“ piše: Katastrofa, ki bi naj bila tragična, je malone kemična. Ta najnovejša drama abruzijskega pesnika, ki je mislil v njej pokazati propadanje patricijske družine, ima za podlago umor, ki se je že poprej dogodil, in za epilog na pozornici samomor, smrt v zakulisni temi, umor z bodalom, zastrupljenje in morda še en umor... D'Annunziju se je dokazovalo že ob njegovih prvih poizkusih na dramatičnem polju, da ni rojen za gledališče. Njegova dela so sama poezija, lepa, fina poezija, harmonija ritmov, prekrasna stilizacija, a ne — drame. Umetnik pa se ni mnogo brigal za to, kaj hoče imeti občinstvo v njegovih dramah. Sedaj pa se je preobrnil: prej se je izogibal vsemu, kar bi bilo dramatično, sedaj uživa tudi na tem, kar je melodramatično. O, ko bi temu dramatiku ne pomagal pesnik, ki teži samo za bogato, čarobno, nežno in krepko — obliko! Ne ostalo bi potem v tem njegovem najnovejšem delu nič družega kakor navaden fabrikat efektnih, grozovitih prizorov surovih barv! V tej tragediji ni niti ene v resnici žive osebe; gibljejo se kakor marionete. Oblika, s katero d'Annunzio omamlja in s katero dosega tu svoj višek, vendar ne pomaga nič, kajti vidi se, da so vse osebe arteficiozne, sestavljene iz krasnih besed, ne pa iz mišic in iz krvi! — „Tempo“ piše: „Tu je ženski Hamlet, Francesca da Rimini, Figlia di Forio, Città morta, Sogni...“ torej se D'Annunzio tudi ponavlja! D'Annunzio je dokazal staro

resnico, da najkрасnejša dikcija, najsijajnejši slog in najčistejša poezija svetovnoslavnega pesnika in romanopisca še vendar ne zadoščajo, da bi ustvarile resnične drame za oder! Pri nas pa te resnice ljudje še vedno ne poznajo.

M-a B-l.

UMETNOST.

Prešernov spomenik je že vlit v bron; treba je le še patinirati soho in reliefe, potem prepeljejo spomenik koncem julija t. l. v Ljubljano, kjer se postavi na Marijinem trgu pred veliko Mayerjevo hišo. Meseca avgusta ali spčetka septembra se potem spomenik svečanostno odkrije. Ker pa je treba za pokritje troškov še okoli 20.000 K, je izdal prof. Jos. Stritar nov poziv, naj se nabirajo prispevki v to svrhu. Temu pozivu se pridružuje tudi „Slovan“, proseč vse svoje čitatelje, naj agitujejo, da se zbere potrebna svota s tem, da se te mesece prirejajo po vseh naših mestih in trgih veselice, predstave, predavanja i. dr. na korist fondu za Prešernov spomenik! Umestno pa bi bilo, da se začno tudi naša književna in sploh kulturna društva baviti z vprašanjem, kakó se o priliki odkritja spomenika najlepše in najkoristnejše proslavi pesnik „Krstja pri Savici“!

Ivan Zajec, naš najpopularnejši umetnik - kipar in ustvaritelj Prešernovega spomenika, je izvršil v zadnji dobi celo vrsto novih modernih plastičnih umotvorov, ki jih dunajska kritika omenja z veliko pohvalo. Ta umetnoobratna dela so: „Sanje kozaka“, „Rusko deklè“, „Japonec“, „Japonka“, „Vaza v japonskem slogu“, „Relief angeljskih obrazov“, „Skodela za pepel“, „Deček s kepami“, „Dekletce s punčko“, „Otroci ribiči“, „Mali gratulantje“ in „Ringaraja“. Dalje je izvršil Vegovo doprsje za Moravče, kjer ga v jeseni slovesno odkrijejo. Sedaj dela Iv. Zajec na velikem Vegovem spomeniku za Ljubljano, čegar prvotni osnutek je „Slovan“ objavil v II. letniku.

RAZNOTEROSTI.

Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev. Dežel. vlada je z razpisom z dné 17. aprila t. l. št. 1450 pr. potrdila pravila novega društva s sedežem v Ljubljani. Društvu je namen: a) književnike in časnikarje združevati in podpirati ter pospeševati slovensko književnost in časnikarstvo; b) ščititi koristi in varovati ugled književniškega in časnikarskega stanu ter preskrbljevati članom službe in zaslužke; c) podpirati prave člane, njihove vdove in sirote ter si v ta namen ustanoviti podporni in pokojninski zaklad (§ 2). Podpora more biti neodplačljiva denarna podpora, posojilo in denarna podpora iz pokojninskega zaklada za člane, vdove in sirote (§ 3). Društvo ima a) prave člane, ki so 1. književniki in časnikarji po poklicu, 2. drugi pisatelji in časnikarji; b) ustanovnike, c) podporne člane. Pravi člani skupine a) 1 so vsi oni pisatelji in časnikarji obojega spola, ki se posvečajo izključno ali vsaj pretežno pisateljskemu ali časnikarskemu delovanju, ali pa so v stalni obvezi s kakim literarnim ali časnikarskim podjetjem; pravi člani skupine a) 2 so vsi drugi pisatelji in časnikarji, ki se bavijo postransko s pisateljskim in časnikarskim delovanjem (§ 4). — Društvo je član „Zveze slovanskih časnikarjev“ s sedežem v Pragi, ki ima dné 13., 14. in 15. maja t. l. svoj kongres v Volóski in Opatiji. Vse svoje gg. sotrudnice in sotrudnike vabimo, da pristopijo k novemu društvu! Organizujmo se! Svoji k svojim!

„Slovenska Matica“ izda „Nemško-slovenski tehniški slovar“. Odbor za izdajo nemško-slovenskega

tehniškega slovarja je dal tiskati posebne vzorce za nabiralne listke. Na vzorcih je natančno označena oblika in so določeni vsi podatki, ki naj se na nabiralni listek zapišejo. Gospodje nabiralci tehniških izrazov in sploh vsi oni, ki so v interesu stvari pripravljene, podpirati odbor, da se čim preje doseže izdaja prepotrebne nam tehniškega slovarja, se tem potom opozarjajo na navedene vzorce, ki se brezplačno dobivajo pri tajništvu „Slovenske Matice“ v Ljubljani.

Obljubiti - obljubovati - obljubljeni - obetati. V 59. št. „Slov. Naroda“ pobija nekdo obliko „obljubljeni“, češ da „pravilna imperfektivno iterativna oblika glagola obljubiti je samo in edino: obetati“. Teh misli je tudi P. Škrabec (glej Cv. XVI. 9). Škrabec se upira obliki „obljubujem“, jo zameta kot „napačno tvorbo“, češ, narod zanjo govori „obeta m“. Škrabec trdi dalje, ako se že hoče iz perfektivne oblike „obljubim“ tvoriti imperfektivno, mora se glasiti „obljubljujem“. To zmoto naslanja Škrabec na Miklošičevo teorijo o denominativnih in deverbativnih glagolih VI. vrste. Ta teorija pa je napačna (glej Jagičevo sintakso). Da je „obljubjujem-ovati“ čisto pravilna slovenska oblika, mislim, priča najbolj narod sam, med katerim je dobro znana in rabljena; „obljubljujem“ najbrže nikdo ne govori. „Obljubujem“ je upravičena oblika tudi s historičnega stališča. Vsi slovenski pisatelji od P. Trubarja do današnjega časa jo pridno rabijo. Čemu bi se ji torej upirali? — Tudi pravilno obliko „obljubljeni“ moremo v slovenskem prav dobro rabiti. Značilno je namreč, da prehaja mnogo glagolov, ki so jih spregali naši predniki še samo po VI. vrsti, v novejšem času kaj rado v V. vrsto z mehčanim korenskim soglasnikom. Trubar piše redno „pričujem“, „razglasujem“, „izročujem“, „oznanujem“ i. t. d., nam lepše zvene oblike „pričam“, „razglašam“, „izročam“, „oznanjam“ i. t. d. Po tej analogiji pravimo tudi „obljubljam“ poleg „obljubujem“. — „Obetati“ prihaja od samostavnika obeta in bi se moralo glasiti po slovniških pravilih „obečati“ (prim. hrv. in stsl. „obeštati“), a stari tvorbi narodovi se dandanes ne moremo več upirati. „Obetati“ ni iterativna oblika, o iterativnosti govorimo le tam, kjer imamo durativno obliko poleg. Res je pa, da se „obljubim“ često napak rabi durativno in tvori sedanjik, zato čutimo v „obetam“ neke vrste iterativnost. — Sicer je pa glagol „obljubiti“ v pomenu „polliceri“ star germanizem v slovenskem, v stsl. pomenja „adamare“. Jos. Mencej.

NAŠE SLIKE.

Vastagh: **Slavonska pastirica.** (Umet. priloga). — K. Zeschko: **Na jadranski obali.** (Umet. priloga). — L. W. Arndt: **Pred viharjem kraj Dubrovnika.** — Svitoslav Peruzzi: **Portretna študija** (slikar B.) Naš najmlajši kipar Peruzzi, rodóm iz Lip na Barju, je v svojih študijah neumoren, zato napreduje vidno od dela do dela. Veseli nas, da bomo mogli prineti še več njegovih izbornih del! — H. Charlemont: **Motiva iz Istre.** — Ivanka Kobilčeva: **Bošnjak.** — H. Charlemont: **Tihožitje.** Charlemont, veleodlični član monakovske „Secesije“, je živel več let na slovanskem jugu ter je s svojim kistom in risalom izvršil nebroj slik in risb, ki so jim snov Istria, Primorje, Bosna in tudi Kranjska. — J. J. Strossmayer (Portret). — Jos. Vrbanija: **Tolažnica v zadnjem boju.** Slovenski kipar Vrbanija je napravil skupino, ki kaže v naročju usmiljenke umirajočega ruskega vojaka. Skupina je krasna in psihološki moment izbrano izražen. — M. Ade: **V japonskem gledališču.** — Japonski motiv. Po originalu japonske slike.

Imam večjo zalogo
VOZOV vseh vrst.

Vozove izdelujem po naj-novejši dunajski in pariški modi; tudi stare vozove jemljem v račun po visoki ceni.

FRANC WISJAN

izdelovatelj vozov
Ljubljana, Rimska cesta št. 11.

FRANC ČUDEN

urar in trgovina z zlatnino

Ljubljana

Prešernove ulice 1

Velika zaloga vsakovrstnih žepnih in stenskih ur ter ur budilnic itd.

Ceniki zastoj in franko.

JEŽ

humoristično-satiričen list z ilustracijami izhaja prvo in tretjo soboto v mesecu ter stane na leto 6 K, na pol leta 3 K; za Nemčijo 7 K 20 v, za vse druge države 8 K 40 v.

Josipina Schumi

tovarna sladčic in kanditov
v Ljubljani.

Vsakovrstne času primerne predmete, kakor:

čokolado,

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

Priporočam p. n. čast. gosp. trgovcem in slav. občinstvu svojo največjo, najcenejšo zbirko sladčičarskih izdelkov.

**fine bonbone,
pecivo itd.**

DRAGOTIN HRIBAR

LJUBLJANA.

Tiskarna

Založna knjigarna

Knjigoveznica

Trgovina s papirjem
pisalnim in risalnim orodjem ter
glasbenimi potrebščinami.

Sklad šolskih knjig in molitvenikov na debelo in drobno,
Zaloga poslovnih knjig in tiskovin.

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin

DRAGOTIN HRIBAR v Ljubljani.

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje izdelke, kakor: nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd. — Blago najboljše kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporočam v nakupovanje omenjenih predmetov

tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna ————— petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. —————

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Anton Gregorec v Ljubljani.